



ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΗΝΙΑΙΟΝ.

ΕΤΟΣ Α'. Νοέμβριος 1882. ΤΕΥΧΟΣ Θ'.

Η ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΣ ΔΙΕΚΔΙΚΟΥΜΕΝΑΙ.

(Συνέχεια ἰδ. Τευχ. Γ'.)

Ὁ μὲν Θαλῆς προικισμένος μὲ ἐξοχον διάνοιαν καὶ ανεξάρτητον πνεῦμα, ἐγκατέλειπεν ἐγκαίρως πᾶσαν ἑτέραν ἀσχολίαν, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐπεδόθη ὀ-

λως εἰς τὴν θεωρίαν ἐν γένει τῆς φύσεως, καὶ ἰδίως τῆς Ἀστρονομίας, εἰς τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν καὶ τὴν γνωμικὴν φιλοσοφίαν, χορηγῶν ἐνταυτῷ εἰς τὰς ἐρεῦνας του καὶ τύπον ὁπωσοῦν ἐπιστημονικόν. Ἐπρέσβευεν ὅτι πρῶτον στοιχεῖον τοῦ παντός, ἐξ οὗ τὰ πάντα προέκυπτον, ἦτο τὸ ὕδωρ. « Thales, λέγει ὁ Κικέρων, ex aqua dixit constare omnia (Acad quæst). » Τοῦτο συμπυκνούμενον ἐσχημάτιζε τὴν γῆν, καὶ ἀραιούμενον τὸν ἀέρα· ὅλα δὲ τὰ ὄντα μεταβαλλόμενα, διελύοντο εἰς τὸ πρῶτον αὐτὸ στοιχεῖον, ἐξ οὗ πάλιν ἀνεγεννῶντο, καὶ οὕτως ὁ κόσμος καθίστατο μία ἀδιάκοπος καὶ αἰώνιος διαδοχὴ καὶ ἀνανέωσις.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον διεχώριζε τὴν φυσικὴν ἐκ τῆς Θεολογίας καὶ μεταφυσικῆς, ἐχαρακτήρισαν τινες ὡς σύστημα καθαρῶ ὕλισμοῦ καὶ ἀθεϊσμοῦ, διότι δὲν διεσαφήνιζεν ἂν τὸ πρῶτον ἐκεῖνο στοιχεῖον, ἢ ἑτέρα τις δύναμις καὶ διάνοια, ἦτο καὶ δημιουργικὴ ἀρχὴ (causa efficiens). Πλὴν αὐτὸς θεωρῶν τὸ πρῶτον τοῦτο στοιχεῖον ὑπὸ φυσικὴν μόνον ἔποψιν, ἐξέταζεν αὐτὸ καὶ ὡς ὕλην, ἐξ ἧς τὰ πάντα ἐγίνοντο, καὶ οὐχὶ ὡς αἰτίαν δημιουργοῦσαν, ἧτις ἀνήκεν εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ τὴν μεταφυσικὴν· ὅθεν ὀρθῶς λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Κικέρων (de naturæ Deorum) Aquam dixit rerum initium; Deum autem, eam mentem, quæ ex ea omnia fingeret. » Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ Διογένης ὁ Λαέρτιος, διότι διαβεβαίουν ὅτι ὁ θεμελιωτῆς τῆς Ἰωνικῆς Σχολῆς, παρεδέχετο τὰς τρεῖς ταύτας ἀρχάς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανάρχαιος, καθὸ ἀγέννητος· ὅτι ὁ κόσμος εἶναι τὸ ἐντελέστερον πρᾶγμα, καθὸ δημιουργημᾶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη πράξις ἢ στοχασμὸς εἶναι ἀγνωστα εἰς τὸν Θεόν.

Ἀνακαλύψεις δὲ σπουδαίας ἔκαμνεν εἰς τὴν Ἀστρονομίαν καὶ τὴν Γεωμετρίαν. Αὐτὸς ἐμέτρησεν ἀκριβῶς τὸ ὕψος καὶ τὴν περιφέρειαν τῶν σωμάτων ἐκ τῆς σκιᾶς των· προὑπελόγησεν ὡς ἐγγιστα τὰς ἡλιακὰς ἐκλείψεις· διήρσε τὴν σφαῖραν, ἣν ὁ ἴδιος πρῶτος ἐσχεδίασεν εἰς πέντε ζώνας· ἀνεκάλυψε τὰ ἡλιοστάσια καὶ τὰς ἡσημερίας, καὶ ἐπροσδιώρισε τὸ ἔτος εἰς 360 ἡμέρας. Περιηγηθεὶς τὴν Αἴγυπτον μετέδωκε μᾶλλον παρ' ὅτι παρέλαβεν ἐκ τῆς σοφίας της. Νοῦς ἐμβριθῆς καὶ ἔκτακτος, ἐχρῶσται εἰς τὴν πείραν καὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ μελέτας τὰς γνώσεις καὶ τὰς ἀνακαλύψεις του. Οὗτος ἐδίδαξε τοὺς ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου τὴν καταμέτρησιν τῶν πυραμίδων ἐκ τῆς σκιᾶς των, καὶ τοὺς ἀνεκείνωσε τὰς φυσικὰς καὶ ἀστρονομικὰς ἰδέας του.

Ἐν δὲ τῇ ψυχολογίᾳ ἐδογματίζε τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, διότι ἐδόξαζεν ὅτι ἡ οὐσία αὐτῆς ἦτον ἡ αὐθόρμητος καὶ ἐκουσία κίνησις, κινητικόν τι, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἀεικίνητον ὁ Πλούταρχος, καὶ αὐτοκίνητον ὁ Στοβαῖος. Πλὴν παρασυρθεὶς ἐκ τῶν φαινομένων τοῦ μαγνήτου καὶ τῆς ἀμβάρως ἢ τοῦ ἡλέκτρου, ἐφρόνει ὅτι τὸ πᾶν ἦτον ἔμφυχον, καὶ ὅτι ἐντὸς τοῦ κενοῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἐν τῷ κόσμῳ ἀντικείμενον, ἐκυμάτιζον πνεύματά τινα ἀόρατα.

Ὡς γνωμικὸς δὲ φιλόσοφος ἐπίστευε πρὸς τοὺς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἰσχυρότερον πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀνάγκη, τὸ ταχύτερον ὁ νοῦς, καὶ τὸ σοφώτερον ὁ χρόνος· αὐτὸς ἐδίδαξεν, ἂν καὶ ἕτεροι τὸ ἀποδίδουν εἰς τὸν Σόλωνα, καὶ τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο ἀξίωμα τοῦ « γνῶθι σαυτόν » ἀπένεμε δὲ χάριτας εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τρία πρᾶγματα, αἰν. ὅτι ἐγεννήθη λογικόν καὶ οὐχὶ ἀλο-

γον ζῶον, θον. ἀνὴρ καὶ οὐχὶ γυνή, καὶ γον. Ἕλληνας καὶ οὐχὶ βάρβαρος. Τοιοῦτος ἐν ὀλίγοις ἦτον ὁ Θαλάης.

Ὁ Πυθαγόρας νοῦς ὡσαύτως ὑψηλός, ἔκτακτος καὶ ποικίλος, ἦτο μεταφυσικώτερος καὶ ἐπιστημονικώτερος εἰς τὰς ἐρεῦνας του. Τινὲς φρονοῦν ὅτι ὡς σύγχρονος καὶ σχετικὸς, πλὴν νεώτερος, τοῦ Θάλητος, ὠφελήθη ἐκ τῶν γνώσεων τούτου καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἐξεπαιδεύθη λίαν ἐπιμελῶς εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς μαθήσεως τοῦ καιροῦ του, ὡς εἰς τὴν γυμναστικὴν, τὴν μουσικὴν, τὴν ποίησιν, τὴν Ἀστρονομίαν, τὴν εὐγλωττίαν κ. τ. λ. ὅτι ἐκ τοιούτων γνώσεων καλῶς κατηρησμένος, περιηγήθη ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἢ καὶ τὴν Ἀσίαν ὡς ἕτεροι εἰκάζουσι, καὶ ὅτι ἐπὶ τέλους ἐπέρασεν εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, καὶ ἀπεκατέστη εἰς τὴν Κρότωνα, ὅπου συστήσας Σχολεῖον παρέδιδε τὰς παντοειδεῖς φιλοσοφικὰς γνώσεις του.

Τὸ κενοφανὲς καὶ μέχρι τινὸς μυστηριῶδες καὶ ἐμβληματικὸν τῶν ἰδεῶν του, καὶ ἡ μεγίστη γοητεία τῆς εὐγλωττίας του, μετέβαλον ἐντὸς ὀλίγου τὸ Σχολεῖόν του εἰς Ἀκαδημίαν καὶ Φοιτητήριον ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς Κρότωνος, τῶν ὁποίων ἀναστατώσας τὰ πνεύματα ἀνεκαίνισε καὶ ἐσχημάτισεν ὀρθότερας τὰς δοξασίας, αὐστηρότερα τὰ ἦθη καὶ εὐγενεστέρας τὰς κλίσεις.

Ἡ Σχολὴ του, καίτοι ἐλαττωματικὴ ἐν τῷ ὀργανισμῷ της, ὡς ἐκ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ καὶ μοναστικοῦ σχεδὸν εἰπεῖν τύπου της, οὐχ' ἦττον ὁμως ἐβελτίωσε βαθμηδὸν τὴν κοινωνίαν, καὶ διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐ μόνον φιλοσοφικὴ, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ πολιτικὴ

αἵρεσις, ἣτις κρατήσασα τῶν κοινῶν, ἐδιοίκησεν αὐτὰ μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ σπανίας ἀρετῆς. Ἐκ τῆς Σχολῆς ταύτης ἐξῆλθον μετὰ τινῶν γυναικῶν καὶ πολλοὶ περιφανεῖς καὶ εὐπαίδευτοι ἄνδρες, ἐκ τῶν διασωθέντων συγγραμμάτων τῶν ὁποίων, ἀπηνθίσασμεν τὰς ὀλίγας ταύτας νύξεις περὶ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Σχολάρχου καὶ τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεών του.

Νοῦς εἰς ἄκρον ἐφευρετικὸς καὶ μαθηματικὸς, ἐπειράτο νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰ πάντα διὰ τῆς ἐπιστήμης τῶν ἀριθμῶν, διότι τούτους καὶ τὰς λέξεις ἐνόμιζεν ὡς τὰς ἐντελεστέρας καὶ ὠφελιμωτέρας ἀνακαλύψεις. Θεωρῶν τοὺς ἀριθμοὺς ὡς τὴν κλεῖδα τῶν μαθηματικῶν, ἐφρόνει ὅτι ἕνεκα τῆς ἐμβληματικῆς αὐτῶν φύσεως, ἠδύναντο νὰ γίνωσι καὶ ἡ πηγὴ πάσης φιλοσοφικῆς γνώσεως. Αὐτοὶ ἦσαν τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, διότι ἦσαν ἀπλοὶ καὶ ἀνέφικτοι εἰς τὰς αἰσθήσεις, ὡς ὀφείλουσι νὰ ἦναι αἱ ἀρχαί. Ἀλλ' ἐκ τῶν μὴ ὑποκειμένων εἰς τὰς αἰσθήσεις πραγμάτων, ἄλλα μὲν εἶναι ἐνσώματα, ὡς οἱ ἄτμοι, τὰ μόρια κ.τ.λ. ἄλλα δὲ ἀσώματα ὡς οἱ τύποι, αἱ ἰδέαι, καὶ οἱ ἀριθμοί. Εἰς ταῦτα δὲ μόνον δύναται τις νὰ εὔρη ἀριθμὸν, διότι αὐτὰ δύναται νὰ ἦναι ἐν ἡ δύο ἢ πολλὰ· ἐπομένως οἱ ἀριθμοὶ εἶναι αἱ ἀρχαὶ ἢ τὰ στοιχεῖα ὅλων τῶν πραγμάτων.

Ἡ μονὰς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, διότι οἱ ἄλλοι ἀριθμοὶ ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης σχηματίζονται· αὐτὴ εἶναι ἀπλή, ἀναγεννωμένη ἀφ' ἑαυτῆς ἀνευ τινὸς συνδυασμοῦ, εἶναι μαθηματικὴ δύναμις τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ ὡς ἀγέννητος πάντοτε ὁμοία. Ἐπομένως εἶναι στοιχεῖον οὐσιῶδες, ἐνεργητικὴ ἀρχή, αἰτία παγκόσμιος, καὶ κατ' ἐξοχὴν τελεία· ὡσαύτως καὶ ἡ στιγμή εἶναι ἀρχὴ γενέτειρα τῶν σωμάτων καὶ

τῶν σχημάτων. Ἡ δυὰς ἀπεναντίας εἶναι ἀεὶ ἄληθης, εἰ-
 ὅτι εἶναι παραγωγὴ καὶ σύνθεσις, εἶναι ὕλη, χάος
 καὶ ἀρχὴ παθητικῆ. Ὑπὸ τὴν μονάδα λοιπὸν καὶ τὴν
 δυάδα κατατάσσονται ὅλα τὰ ὄντα (Unum et plura).
 Ἐκ τῆς μονάδος καὶ τῆς δυάδος σχηματίζεται ἡ τρι-
 τὺς καὶ ἡ τετρακτὺς, αἵτινες ἔχουν καὶ αὐταὶ τὴν ἀ-
 πόβρητον ιδιότητά των. Ἐκ δὲ τοῦ ἀθροίσματος ὄλων
 ἀποτελεῖται ἡ συμβολικὴ τῶν Πυθαγορείων Δεκάς. Πε-
 ρίφημος ἦτον ἡ τοῦ Πυθαγορικοῦ Ἀλκμαίωνος ἐξ ἀν-
 τιθέτων σχηματιζομένη Δεκάς, ἡ ἐξῆς. Τὸ πέρασ, τὸ
 ἄπειρον. — Τὸ περιττόν, τὸ ἄρτιον. — Τὸ ἕν, τὸ πλη-
 θος. — Τὸ δεξιόν, τὸ ἀριστερόν. — Τὸ ἄρρην, τὸ θη-
 λυ. — Τὸ ἡρμεῦν, τὸ κινούμενον. — Τὸ εὐθύ, τὸ
 καμπύλον. — Τὸ φῶς, τὸ σκότος. — Τὸ ἀγαθόν, τὸ
 κακόν. — Τὸ τετράγωνον, τὸ ἑτερόμηκες. Ἐκ τού-
 του συμπεραίνεται, ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι ἦσαν λίαν ἐ-
 πιρρεπεῖς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις.

Οἱ ἀριθμοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις εἰς ἄρτιους
 καὶ περιττοὺς (pairs et impairs), καὶ οἱ μὲν πρῶτοι
 ἦσαν ἀτελεῖς, καθότι προσθετόμενοι, οὐδέποτε παρή-
 γαγον τοὺς περιττοὺς· οἱ δὲ δεύτεροι ἦσαν τέλειοι,
 καθότι συναπτόμενοι παρήγαγον τοὺς ἄρτιους. Ἐκτός
 δὲ τῆς ἀπλῆς καὶ στοιχειώδους μονάδος, παρεδέχετο
 ὁ τῆς Σάμου Φιλόσοφος καὶ ἑτέραν περιεκτικὴν μο-
 νάδα, ὡς δεσμίδα συνάπτουσαν καὶ διατηροῦσαν ἐν
 τάξει πάντα τὰ ἀντικείμενα· ὅθεν ἐξήγαγον τὴν συ-
 νέπειαν ὅτι ὅλα τὰ ὄντα ἦσαν ὡς ἀλυσος ἀλληλέν-
 δετα, καὶ ἐνόνοντο ὡς οἱ ἀριθμοί· δι' αὐτῆς δὲ τῆς
 ἐνώσεως ἐσχημάτιζον σύνολόν τι σύμμετρον καὶ κα-
 νονικόν, ἐξ οὗ προέκυπτεν ἡ ἀρμονία τοῦ κόσ-
 μου. Ὡς πρὸς τὴν δημιουργήσασαν ὁμως καὶ δι-
 ευθύνουσαν τοῦτον διάνοιαν, δὲν ἐξεφράσθη καθαρῶς

ὁ Πυθαγόρας, ἀν καὶ ἀνεγνώριζε μίαν θεότητα, καὶ
 μίαν ἱεραρχίαν κατωτέρων πνευμάτων. Ἐθεώρει δὲ
 προσέτι τὸ μὲν ἄπειρον ὡς ἀτελεῖς, τὸ δὲ πεπε-
 ρασμένον ὡς τέλειον, ἐννοῶν διὰ τοῦ πρώτου, τὸ
 ἀόριστον, καὶ τὸ μὴ ἔχον οὔτε τύπον, οὔτε ὄριον στε-
 ρεόν· καὶ διὰ τοῦ δευτέρου, τὸ ὠρισμένον καὶ τὸ ἔχον
 τύπον καὶ ἄκρα ἢ περιφέρειαν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ περὶ
 δημιουργίας μαθηματικόν καὶ μεταφυσικόν αὐτοῦ σύ-
 στημα.

Αἱ ψυχολογικαὶ αὐτοῦ θεωρίαι εἶχον χροιάν τινα
 Αἰγυπτιακὴν, ἣν αὐτὸς ἀποσιωπᾷ. Ἦτο τοῦ συστή-
 ματος τῶν ἀποβροίω, ἐπομένως ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ψυ-
 χὴ ἦτο μὲν ἀθάνατος, πλην ἀπόβροια τοῦ κεντρικοῦ
 φωτός (τοῦ Ἡλίου) καὶ κράμα θερμοῦ καὶ ψυχροῦ
 αἰθέρος, δυναμένη νὰ ἐνωθῆ πρὸς οἰονδήποτε ζῶον,
 καὶ ἐξ οὗ πάλιν μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν νὰ
 ἐπανέλθῃ εἰς ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ οὕτω ἀενάως νὰ
 κυκλοφορῇ. Αὕτη εἶναι βεβαίως ἡ ἐξ Αἰγύπτου δοξα-
 σία τῆς μετεμψυχώσεως, περὶ ἧς ποιεῖται μνείαν καὶ
 ὁ Ἡρόδοτος. « Ἡρώτοι δὲ καὶ τὸν δε τὸν λόγον Αἰ-
 » γύπτιοί εἰσι οἱ εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθά-
 » νατός ἐστι, τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος εἰς ἄλ-
 » λο ζῶον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται, ἐπεὶ δὲ περιέλ-
 » θῃ πάντα τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλάσσια καὶ τὰ πε-
 » τεινὰ, αὐτὶς ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν,
 » τὴν περιήλυσιν δὲ αὐτῆ γίνεσθαι ἐν τρισχιλίοισι
 » ἔτεσι. » Πλην ὡς φυτὸν ἀλλότριον οὔτε εὐδοκι-
 μησεν οὔτε ἐνεκλιματίσθη ἐν Ἑλλάδι, διότι οὔτε ἡ
 φιλοσοφικὴ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ δημοτικὴ πίστις παρε-
 δέξαντο αὐτὴν, ἐξέλειψε μὲ τὸν θάνατον τοῦ Πυθα-
 γόρου καὶ εὐαρίθμων τινῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἐν οἷς ἦ-
 το καὶ ὁ Πλάτων.

Πρακτικώτερα καὶ διδακτικώτερα ἦτον ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ φιλοσοφία, δι' ἧς καθιέρωνεν ἀξιώματα λίαν ὠραῖα καὶ παιδευτικά. Ἐμφορούμενος ὑπὸ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων, συνέλαβε τὸ φιλόανθρωπον σχέδιον νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν του τὴν εὐεργετικωτέραν ὑπουργίαν, νὰ εἰσαγάγῃ τὸν πολιτισμὸν εἰς χώρας, εὐνοουμένας καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως, διὰ νόμων καὶ θεσμῶν, ὅστινες στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς ἠθικῆς, νὰ τείνωσι πρὸς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς μὲν τὴν πολιτικὴν ἐδόξαζεν ὅτι ἡ εὐδαιμονία τῶν ἐθνῶν, ἐξερτάτο κυρίως ἐκ τῆς ἀγαθῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς πιστῆς τῶν νόμων τηρήσεως. Μακρὰ πείρα εἶχε τὸν διδάξει περὶ τῶν κινδύνων καὶ τῶν παρεκτροπῶν τῶν ἀκράτων δημοκρατιῶν, τούτου ἕνεκα ἐπροτίμα τὴν συγκερασμένην ἀριστοκρατίαν, δι' ἧς καὶ αἱ πολιτεῖαι τῆς Σπάρτης, τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Καρχηδόνης προήχθησαν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς εὐδαιμονίας. Ἐχων ἔμφυτον ἀποστροφὴν πρὸς πᾶσαν αὐθαίρετον ἐξουσίαν, ἐφρόνει ὅτι μόνη ἡ ἀκριβὴς τῶν νόμων τήρησις, ἠδύνατο νὰ τὴν ἐμποδίσῃ· πλὴν ὁ σωτηριώδης οὗτος σκοπὸς ἄλλως πῶς δὲν ἐπετυγχάνετο, εἰμὴ διὰ τῆς τῶν πολιτῶν χρηστῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἀσκήσεως, δι' ὧν ἠδύναντο ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων νὰ διδάσκωνται εἰς τὴν τῶν νόμων ὑποταγὴν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἰδίων καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, ἣν ὤφειλον νὰ θεωρῶσιν ὡς τὴν προσφιλεστέραν αὐτῶν ἀσχολίαν.

Εἰς δὲ τὴν ἠθικὴν ἡ γόνιμος καὶ ἀνεξάντλητος διάνοιά του βρῖθει ἐκ σοφωτάτων καὶ θείων διδασκαλιῶν, τὰς ὁποίας ὁμως ἀναμιγνύει μὲ τινα ἀσκητικὰ δόγματα καὶ ἐμβληματικοὺς ἀριθμοὺς. Τὸ ἠθικὸν κα-

λὸν παρίσταται ἐκ τῆς ἰδέας τῆς μονάδος καὶ τοῦ πεπερασμένου, τὸ δὲ κακὸν ἐξ ἐκείνης τῆς πληθύος καὶ τοῦ ἀορίστου. Ἡ ἄρμονία, ἡ μονὰς τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ταύτης ὁμοιότης πρὸς τὸ θεῖον, « ὁμολογία πρὸς τὸ » θεῖον » συνιστοῦν τὴν ἀρετὴν. Τὸ δίκαιον εἶναι ἀπονομὴ ἴση καὶ ἀμοιβαία, ἡ δὲ δικαιοσύνη « ἀριθμὸς » ἰσάκεις ἴσος. » Ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν ἀπολατὴν τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἡδονῶν. Τὰ ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν χρυσὰ ἔπη, ἂν καὶ ἦναι ἔργον μεταγενέστερον (τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἢ τοῦ Ἐπιχάρμου ὡς τινες φρονοῦν), περιλαμβάνουσι ὁμως τὰ δόγματα ἴσως τῆς Σχολῆς του· καὶ ὑπὸ τοιαύτην ἀκόμη ἐποψίν εἶναι βεβαίως ἐν ἑκ τῶν πολυτιμοτέρων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος· ἀνακεφαλαίονουσι εἰς ὀλίγας τωόντι χρυσὰς ἀρχάς, ὅλον σχεδὸν τὸν θησαυρὸν τῆς ὑψηλοτέρας ἠθικῆς καὶ τῶν χρηστοτέρων παραινήσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου. Τοιοῦτος εἶναι ἐν συντόμῳ καὶ ὁ Πυθαγόρας.

Ἐχοντες ἤδη ὑπ' ὄψιν τὰς ὁποίας διὰ βραχέων ἀπανθίζαμεν ἰδέας τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ἑλληνικῆς σοφίας τῶν παναρχαίων αἰώνων, δυνάμεθα εὐκόλως διὰ τῆς ἀντιπαράβολῆς αὐτῶν νὰ ἐξακριβώσωμεν, οὐχὶ ποία ἐκ τῶν δύο εἶναι ὀρθότερα ἢ ἦττον παραδοξότερα, καὶ ποία κλίνει μᾶλλον εἰς τὸν ὕλισμὸν ἢ τὸν πνευματισμὸν, διότι τοιαῦτα ζητήματα οὔτε ἐθέσαμεν, οὔτε πρόκειται περὶ αὐτῶν, ἀλλ' ἐὰν ἔχωσι πρὸς ἀλλήλας συγγένειαν ἢ ὁμοιότητά τινα, ἐξ ὧν νὰ προκύπτῃ, ἔστω καὶ ἐξ εἰκασίας, ἡ καταγωγὴ τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἄλλης. Καίτοι πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀρκεῖ ἡ ἀπλή ἀνάγνωσις ὧν μέχρι τοῦδε ἐξεθέσαμεν ἄς ἀνακεφαλαιώσωμεν ἐν τούτοις ἀντιπαραθετικῶς τὰ κυριώτερα ἀμφοτέρων χαρακτηριστικά.

Αἱ μὲν κοσμογονίαι καὶ θεογονίαι τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν εἶναι ἐν γένει συγκεχυμέναι, ἐμβληματικαί, κεκαλυμμέναι ὑπὸ μυστικισμῶν καὶ ποικίλαι πρὸς ἀλλήλας· αἱ δὲ Ἑλληνικαὶ εἶναι καθαραὶ, ἐνιαιαί, καὶ ἀλλότριαι ἀπὸ αἰνιγματώδεις ἱματισμούς, ἐπομένως πάντῃ ἀνόμοιοι καὶ ἀντίθετοι εἰς τὰ οὐσιωδέστερα αὐτῶν χαρακτηριστικά. Ἐκεῖναι μὲν οὔτε φυσικὴν σειρὰν γενεαλογικὴν ἔχουσι, οὔτε τύπον ὁμοιόμορφον ἐν τῇ ἀναπτύξει των, οὔτε τακτικὴν ὀνοματολογίαν καὶ ὑπουργίαν· αὗται δὲ καὶ κατὰ τὴν γέννησιν, καὶ κατὰ τὸν τύπον, καὶ κατὰ τὴν ὀνοματολογίαν εἶναι φυσικώταται καὶ κανονικώταται. Αἱ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν φέρουσι κάποτε χαρακτῆρα τερατώδη, καὶ μορφήν ὅλως ἀνεπιστημονικὴν κατὰ τὴν κοσμογονικὴν ἐν γένει ὕλην, τὴν δημιουργικὴν ἀρχὴν, καὶ τὰς διαφόρους ἐνεργείας τῶν Θεῶν· αἱ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐθνους ἔχουσι καὶ χαρακτῆρα ἡμερώτερον, καὶ μορφήν ἐπιστημονικωτέραν. Ἡ λατρεία τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν ἀνάγεται ἐν γένει εἰς τὸν Σαβεϊσμόν καὶ τὸν Φετικισμόν· ἡ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι πάντῃ διάφορος, μᾶλλον πνευματικὴ, ἐμπρεπὴς, καὶ εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν αἰρέσεων ἐκείνων ὑπαγομένη.

Ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ τῶν ἐθνῶν αὐτῶν εἶναι ἀναμειγμέναι μὲ τὴν θεολογίαν, καὶ συνήθως περιβεβλημέναι τὸν αἰνιγματώδη καὶ ἀλληγορικόν ἐκείνης χαρακτῆρα· αἱ δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι κεχωρισμέναι ἀπὸ τὴν θεολογίαν, καὶ ὅλως ξένα ἀπὸ τοῦ τύπου αὐτῆς. Ὁ κύκλος τῶν πρώτων εἶναι λίαν περὶωρισμένος, ἡ ἀνάπτυξις των ἀφηρημένη καὶ ἀσυνάρτητος καὶ τὰ δόγματα ἐν γένει δεσποτικὰ καὶ ἱεροκρατικά· ὁ δὲ κύκλος τῶν δευτέρων εἶναι εὐρύτατος καὶ ποικίλος, ἡ ἐκτύλιξις πρακτικωτέρα καὶ συστημα-

τικωτέρα, καὶ τὰ δόγματα ἀποκλίνουν πρὸς τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ σοφία τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν καθ' ὅλα τὰ διάφορα αὐτῆς ἀντικείμενα, οὐδεμίαν ἔλαβε προοδευτικὴν ὠθησιν, οὐδεμίαν καλλιέργειαν καὶ τελειοποίησιν, ὅποια ἦτον ἀνέκαθεν, τοιαύτη διετέλεσε πάντοτε, καὶ διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον, εἰ εὐάριθμοι αὐτῆς ἔξοχοι ἄνδρες, ἄλλο δὲν εἶναι, εἰμὴ στερεότυποι συλλέκται, καὶ κάποτε ἄπλοοι σχολιασταὶ ἀρχαίων ἐθίμων καὶ παραδόσεων· ἡ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διέτρεξεν ἀνέκαθεν προοδευτικὰ στάδια εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς μαθήσεως, ἕως τοῦ βαθμηδὸν ἡ μεγάλη καὶ ἀδιάκοπος αὐτῆς κίνησις, κατέληξεν εἰς ὑψίστην τελειοποίησιν καὶ εὐρυτάτην ἔκτασιν. Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἀνεπτύχθη μόνον καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν τῇ προτογόνῳ αὐτοῦ ἐστία, ἀλλὰ καὶ παντοῦ ὅπου ἀπεδήμησε καὶ ἀπωκίσθη, ἡ προϋπάρχουσα ἐκεῖ ἀμάθεια καὶ βαρβαρότης, διεσκεδάσθησαν ὑπὸ τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει πάντοτε τὸ ἀρχέτυπον, ἐξ οὗ καὶ ὁ σημερινὸς ἀενάως διαφωτίζεται· ἐνῶ ὁ Ἀνατολικὸς οὐδαμοῦ ἐξηπλώθη, οὔτε ἀπαντᾶται εἰς τὸν ἀρχαῖον ἢ νέον κόσμον ἐκτὸς τῶν ὀρίων του, διότι οὔτε γόητρα παρέχει οὔτε προοδευτικὴν φαίνεται φύσιν· εἶναι φυτὸν ἡμιάγριον, τὸ ὅποῖον οὔτε ἐγκλιματίζεται, οὔτε ἐξημερώνεται εἰς ἀλλοτρίαν χώραν.

Ποῦ ὑπάρχει λοιπὸν ἡ συγγένεια καὶ ἡ ὁμοιότης, ἡ ἕστω καὶ ἡ ἀπλή φυσιογνωμία μεταξὺ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου; Πόθεν δύναται νὰ εἰκασθῇ ἡ παραγωγὴ τούτου ἐξ ἐκείνου; — Οὔτε οὐσία, οὔτε τύπος, οὔτε ἔκτασις, οὔτε βαθμιαία πρόοδος καὶ τελειοποιήσις ἔχουσι

τινά ταυτότητα. Ποῦ στηρίζουν λοιπὸν μεταξύ τῶσων διαστάσεων καὶ τῶσων ἀνωμοιοτήτων τὴν βασιάν των, ὅσοι ἐκ τῶν Δυτικῶν διατείνονται ὅτι τὰ Ἑλληνικά φῶτα, παρέλαβον τὰς πρώτας αὐτῶν ἀκτίνας ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν; — Ἴσως εἴπωσιν, ὅτι στηρίζουσιν αὐτὴν εἰς τὴν μεταξύ ἀμφοτέρων παρατηρουμένην ὁμοιότητα θεωριῶν τινων, καὶ θεοτήτων.

Ἀλλὰ διατὶ νὰ μὴν εἴπομεν ὅτι αἱ σποραδικαὶ αὐταὶ ὁμοιότητες μετηνέχθησαν ἀμοιβαίως ἐξ ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν; — Τοιαύτης ὁμως ἀμοιβαιότητος μὴ ἀποδεχομένης, οὐδὲν ἄλλο εἶναι τότε αὐταὶ ἢ συμπτώσεις φυσικώταται, αἵτινες ἀποδεικνύουν τὴν πνευματικὴν οὕτως εἰπεῖν συνάφειαν τῶν ἐθνῶν, τὰ ὅποια καίτοι κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἔχουν ἄλλως, ὡς συγκείμενα ὅλα ἐξ ὁμοίων ὄντων, τὰ αὐτὰ κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον πάθη, τὰς αὐτὰς ἀνάγκας, τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἀναπτυσσόμενα καὶ διατυπονόμενα, δύνανται νὰ συναντηθῶσιν εἰς πολλὰ σημεῖα ἀνευ τινὸς αὐτῶν ἐπιμιξίας. Καὶ τί ἤθελον εἰπῆ οἱ ἀντιδοξοῦντες περὶ τῶν ἀρχαίων Σκανδιναυῶν καὶ Γερμανῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἔθνη, κατὰ τὸν Γκιζῶτον, ἦσαν ἐν πολλοῖς ὅμοια μὲ τὰ τῶν Ἀμερικανῶν; Ἦθελον τάχα εἰπῆ ὅτι τὰ ἔθνη ταῦτα ἄγνωστα τότε πρὸς ἀλληλα, συνεσχετίσθησαν, ἢ ὅτι τὰ μὲν ἠρύσθησαν ἐκ τῶν δὲ τὰς ιδέας καὶ τὰ ἔθιμά των;

Τί ἤθελον εἰπῆ περὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων Ἀμερικανῶν τῶν ὁποίων αἱ φυλαὶ τοῦ Νατσαὶ καὶ τοῦ Βογότα ἐλάτρευον, κατὰ τὸν Ῥοβερσόνα, ὡς θεὸν τὸν Ἥλιον, καὶ διετήρουν ἐντὸς ὀψωσοῦν μεγαλοπρεπῶν καὶ κεκοσμημένων ναῶν τὸ ἄσβεστον πῦρ; Ἦθελον τάχα εἰπῆ, ὅτι συνεκοινωνήσαν μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ὅτι παρέλαβον ἐκ τούτων τὰς θρησκευτικὰς

ιδέας των; Τί ἤθελον εἰπῆ περὶ τῶν Μεξικανῶν, τῶν ὁποίων ὁ Φετικισμὸς ὑπερέβαινε μόνον κατὰ τὴν ἀγριότητα ἐκείνων τῶν Αἰγυπτίων, καὶ περὶ τῶν Περουανῶν, τῶν ὁποίων τὸ θρησκευτικὸν σύστημα ὁμοίαζε σχεδὸν καθ' ὅλα μὲ τὸ τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν; Ἦθελον τάχα εἰπῆ ὅτι ταῦτα τὸ μετέδωκαν εἰς ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὴν ὑπαρξιν οὔτε καὶ ἐφαντάζοντο; Ἦ ἤθελον, σκιᾶς ὄνειρων φανταζόμενοι, ἐρμηνεύσει τὰ φαινόμενα ταῦτα καὶ ἕτερα ὅμοια ἀπαντώμενα εἰς τὰ διάφορα ἔθνη, ὡς λείψανα προκατακλυσμιαίου τινος γενικοῦ πολιτισμοῦ, ἐξ οὗ ἀπέμειναν αὐτὰ σποράδην ὡς μαρτύρια ἐπὶ τῆς ὑδρογείου σφαίρας; — Δὲν τὸ πιστεύομεν, διότι οὔτε αὐτοὶ ἀγνοοῦν ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα οὐδὲν ἔχουν τὸ παράδοξον· εἶναι ἴδια τῆς ἀπανταχοῦ ὁμοίας φύσεως τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀναλόγως τῶν παθῶν, τῶν αἰσθημάτων, τοῦ κλίματος, τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐπιδεκτικότητος αὐτῶν, δύνανται μόνον τῶν βαθμηδὸν ν' ἀναπτύχθωσιν.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὰ ἄγρια καὶ βάρβαρα ἔθνη τῆς Ἀμερικῆς προήχθησαν μόνον εἰς βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ, ὅμοιον ἐν πολλοῖς πρὸς ἐκείνον τῶν Ἀνατολικῶν ἐθνῶν, πῶς δύνανται οἱ ἀντιδοξοῦντες, καὶ ἄνευ τῆς συνδρομῆς ὅσων ἐτέρων ἀνεπτύξαμεν λόγων, νὰ ἀρνηθῶσι τὸ προτέρημα τοῦτο εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι τὸ ἐπιδεκτικώτερον ἔθνος πρὸς πᾶσαν ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν μάθησιν καὶ πρόοδον; — Τοιαύτη ἀρνήσις ἤθελεν εἶσθαι προφανῆς ἀδικία, ἀγνοία πασιδῆλων ἱστορικῶν ἀληθειῶν, καὶ αὐτόχρημα ἐθνικὴ ζηλοτυπία. Ἦ ἀνάπτυξις λοιπὸν, ἢ μόρφωσις, ἢ σοφία, καὶ πᾶσα ἐν γένει γυνώσις

τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι αὐτοφυῆ, προτότυπα καὶ γνήσια ἀποκλειστικὰ προϊόντα τοῦ ἰδιαίτερου χαρακτήρος του, καὶ τοῦ φύσει γονίμου καὶ μεγαλοφυοῦς πνεύματός του. Τοιουτοτρόπως ἐλύθη ἀποφατικῶς καὶ τὸ ὅποσον προετάξαμεν δεύτερον ζήτημα.

Διεξαγαγόντες τὸ περὶ αὐτοφυοῦς καὶ πρωτοτύπου πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων θέμα, ἃς ἐξετάσωμεν ἤδη καὶ τὴν καινοφανῆ ἀξίωσιν, δι' ἧς τινες ἄλλως διάσημοι τῆς Δύσεως, καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας συγγραφεῖς, ἐτόλμησαν ν' ἀμφισβητήσωσι τὴν προτεραιότητα αὐτοῦ, ἀπέναντι ἐκείνου τῶν ἀρχαίων Τυβέρηνων ἢ Ἐτρούσκων, ἃν ποτε οὗτοι ἔλαβον ἀληθῶς τοιοῦτον. Τοιαύτην παραδοξολογίαν, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τῶν Γερμανῶν ἱστορικῶν σοφώτατοι Μύλλερ καὶ Νίεβουρ, ἐξέφρασαν ποτε εἰς τὰς περὶ Ἐτρούσκων ἐμβριθεῖς ἐρεῦνας των.

Οἱ μᾶλλον δὲ μεταξὺ τῶν Ἰταλῶν θερμοὶ καὶ ἐν ταῦτῳ σφόδρα ἐπιθετικοὶ καὶ πικρόχολοι ὑποστηρικταὶ τοιαύτης ἀξιώσεως, εἶναι ὁ Ἰωσήφ Μικάλης εἰς τὸ σοφὸν αὐτοῦ Πόνημα « Ἡ Ἰταλία πρὶν τῆς δεσποτείας τῶν Ῥωμαίων, » καὶ ὁ I. Δ. Ῥωμανιόζης εἰς τὴν « Περὶ ἀνθρωπότητος διδασκαλίαν του. » Ἀμφότεροι ἀναδιφῶντες τὴν ἀρχαιότητα σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα των, παρεκτρέπονται καὶ εἰς φράσεις λιαν ἀπρεπεῖς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἀποκαλοῦν αὐτοὺς μικροκενοδόξους, ἀναιδεῖς ψεύστας, σφετεριστὰς τῶν ἀλλοτριῶν, προσιδιασθέντας τὰς μεγάλας ἀναμνήσεις τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καὶ τὴν προτεραιότητα ἑνὸς πολιτισμοῦ, πολὺ μεταγενεστέρου ἐτέρων καὶ μάλιστα ἐκείνου τῶν Τυβέρηνων. Ἡ ἀσχήμων καὶ ἀναξία αὕτη γλῶσσα οὐχὶ μικρὰν προστρίβει μομφὴν εἰς τὸν καθηγητὴν ἰδίως τῆς Παιδείας

ἔστις τὴν ἐναντίαν συμβουλεύει ἐν τῷ περὶ τῆς τέχνης τοῦ συζητεῖν κεφαλαίῳ τῆς Λογικῆς του. « Ὁ » φιλόσοφος λέγει, καὶ ὁ σώφρων ἀνὴρ, ὀφείλει νὰ » ἐνθυμηταὶ πάντοτε, ὅτι αἱ Μοῦσαι, τῶν ὁποίων εἶ- » ναι ὑπότροφος, οὔτε ἀγροῖκοι, οὔτε ὀργίλοι, οὔτε » ἀπολίτευτοι εἶναι, ἀλλ' εὐτροποὶ, εὐγενεῖς, ὁπω- » τικαί, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἀποπνεύουσαι, εἰμὴ χάριν » καὶ ἀγάπην. » Μεταχειριζομένη δὲ καὶ ἐκτοξευομένη κατὰ ἑνὸς ἔθνους τοσοῦτο τιμήσαντος καὶ εὐεργετήσαντος τὴν ἀνθρωπότητα, ὑπὸ ἀνδρῶν ἄλλως εὐπαιδευτῶν καὶ σοφῶν, καὶ ἐπὶ ζητήματος φύσει ὑψηλοῦ καὶ σοβαροῦ, ἀπαιτοῦντος καὶ ψυχρότητα ἐρεύνης καὶ ἀμεροληψίαν κρίσεως, δὲν διεγείρει μόνον ἀπλὰς ὑπονοίας δυσμενῶν διαθέσεων, ἀλλὰ καταδεικνύει σαφῶς ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν βαθεῖαν ἐμπάθειαν καὶ τὸν ἐθνικὸν φθόνον, ἐξ ὧν ἐνεφοροῦντο οἱ ῥηθέντες συγγραφεῖς εἰς τὰς ἐθνολογικὰς μελέτας των, διότι ὡς θέλομεν ἰδεῖ, οὐδὲν ὑπάρχει ἀτοπώτερον καὶ παραδοξότερον ἀπὸ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀξίωσιν.

Ἴδου πῶς ἐκφράζεται ὁ Ῥωμανιόζης εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ἐκλεκτῶν Τυβέρηνικῶν ἀρχαιοτήτων παρατηρήσεις του. « Τὸ ζήτημα, λέγει, δὲν συνίσταται ἤδη » εἰς τὸ νὰ ἀποφανθῶμεν ἂν ὁ Τυβέρηνικὸς ἢ ὁ Ἑλλη- » ληνικὸς πολιτισμὸς εἶναι προγενέστερος, διότι ἡ » προτεραιότης *ὑπὲρ τῶν Ἐτρούσκων, εἶναι πλέον » ἀνεγνωρισμένη, ἀλλὰ πρόκειται μόνον νὰ μάθωμεν, » ἂν καὶ ὡς πρὸς τὰς ὠραίας τέχνας ἔχουν τὴν προ- » τεραιότητα οἱ Ἐτρούσκοι. » Λοιπὸν κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον καὶ τοὺς εὐαρίθμους ὁμόφρονάς του, τὸ ζήτημα εἶναι ἤδη λελυμένον, δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν, εἶναι ἀδιαφιλονείκητον ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἐτρούσκων εἶναι ἀρχαιότερος ἀπὸ τὸν τῶν Ἑλ-

λήνων. Οίησις νηπιώδης! ασύγγνωστος εἰς σπουδαῖον ἄνδρα! Ἄς ἴδωμεν.

Παραλείποντες τὰς διαφωνίας καὶ ἀντιφάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὑποπίπτουν πρὸς ἀλλήλους οἱ πρόμαχοι αὐτοὶ τῆς Τυρρηνικῆς καὶ ἐν γένει τῆς Ἰταλικῆς ἀρχαιότητος, ὡς καὶ τὰς πολυδαίδαλους ἐθνολογικὰς καὶ γραμματικὰς λεπτολογίας, εἰς τὰς ὁποίας δίκην ἐπιδείξεως ἀρχαιολογικῆς πολυμαθείας καὶ ἐτυμολογικῆς εὐφυΐας, οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν, ἐνασκοῦν τὰς γραφίδας των, περιοριζόμεθα κυρίως εἰς ὅσα ἀναφέρουν καὶ καταφάσκουν οἱ δύο μνησθέντες συγγραφεῖς καὶ ἰδίως ὁ Ῥωμανιόζης, τοῦ ὁποίου ἡ θρασυτέρας καὶ ἡ παραδοξολογία, ὑπερβαίνουσαι καὶ αὐτὰ τὰ ὄρια τοῦ ἐξηγημένου ἐθνικοῦ ζήλου, φθάνουν μέχρι παραφροσύνης. Κατ' αὐτὸν οὐ μόνον ὁ ἀρχαῖος τῶν Ἑλλήνων πολιτισμὸς, ἔρχεται ἐν τῇ σειρᾷ ἐτέρων τεταρταῖος, ἀλλὰ καὶ ὅσα μεγάλα γεγονότα ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν καὶ οἰκαιοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι ὑφάσματα φαντασιώδη, διότι οὔτε Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, οὔτε Τρωϊκὸς πόλεμος, οὔτε ἥρωες Ἀχιλεῖς, οὔτε Ἀγαμέμνονες, οὔτε Ὀδυσσεῖς, οὔτε Πυθαγόραι ὑπῆρξάν ποτε· πάντα ταῦτα εἶναι μῦθοι καὶ πλάσματα τῶν ψευδολόγων καὶ ματαιοδόξων Ἑλλήνων· ἂν δὲ ὑπῆρξε Πυθαγόρας, οὗτος ἦτο, λέγει, Τυρρηνὸς, ἐκ τινος νήσου Σάμου, κειμένης εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος.

Ἄς μὴν ἐλεεινολογήσῃ τῶρα τις, ἂν θέλῃ, τὸ ἀνθρώπινον ἐν γένει πνεῦμα! Καὶ οἱ μᾶλλον ἐξοχινότες ὁσάκις κατακυριευθῶσιν ὑπὸ ἐθνικῆς ἀντιζηλίας καὶ ἀγενῶν παθῶν ἐπὶ τοσοῦτον τυφλώττουν, ὥστε ἀρνοῦνται καὶ τὰς μᾶλλον πασιδύλους ἱστορικὰς ἀληθείας, στερεωμένους πρὸ τῶσων αἰῶνων καὶ ὁμολογου-

μένους παρὰ πάντων, δηλ. ἀρνοῦνται ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ τὸ φῶς τοῦ διαλάμποντος ἡλίου. Περὶεργὸν εἶναι πῶς ὁ κακόπιστος καὶ ληρογράφος αὐτὸς ἀρχαιοδίφης, δὲν ἠρνήθη καὶ τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας καὶ ἅπαντα τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ δὲν μετήνεγκεν αὐτὰ ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ καὶ Ἰταλικοῦ ἐδάφους, ὡς μετήγαγεν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος τὴν νῆσον Σάμον. Ὁ Ἀμφιπολίτης Ζώϊλος ἐρωτηθεὶς ποτε ὑπὸ τινος εὐπαιδέτου ἀνδρὸς, διατί κατεφέρετο τοσοῦτον ἐναντίον τῶν διασῆμων τῆς ἀρχαιότητος συγγραφέων, ἀπήντησεν ὅτι ἐπεθύμει πολὺ νὰ τοὺς βλάψῃ, πλὴν ἐλυπεῖτο, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὸ κατορθώσῃ. Ὡσαύτως καὶ μετὰγενεστέρως ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος φίλου καὶ μαθητοῦ του ὁ Ἰταλὸς Καισαρότης, διατί ἐπέκρινε τοσοῦτον αὐστηρῶς τὸν Ὀμηρον, ἀφοῦ ἅπας ὁ ἀρχαῖος καὶ νέος κόσμος τὸν ἐξεθείασε; — Διότι, ἀπήντησε, δὲν ἀπέμενεν ἄλλο τι εἰς ἐμέ, εἰμὴ νὰ τὸν κατηγορήσω, ὅπως διακριθῶ. Ἐκ τοιούτων ἡ παραπλησίαν φρονημάτων, ὠρμᾶτο φαίνεται καὶ ὁ Ῥωμανιόζης. Πλὴν ἂς παραβλέψωμεν τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ ἀνδρὸς, τὴν σκοτοδίνην τῆς διανοίας του καὶ τὰ ἀποκυήματα πτωχαλαζόνος ψυχῆς, τεταπεινωμένης ὑπὸ ἰσχνῆς ἐθνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ τετραυτατισμένης ὑπὸ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου ἐκείνης τῶν ἄλλων, καὶ ἂς προβῶμεν εἰς τὴν σοβαρὰν καὶ ἐμβριθῆ ἔρευναν τοῦ προτεθέντος ζητήματος, ἂν δύναται καταλλήλως νὰ ὀνομασθῇ ζήτημα παράδοξός τις ἀξίωσις.

Ὁ πρὸ μιᾶς σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος διεγερθεὶς θερμότερος ζῆλος πρὸς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐν γένει μελέτας, καὶ αἱ πρὸ 50 ἐτῶν διενεργηθεῖσαι ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς χώρας ἀνασκαφαί, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς Τυρ-

βηνικῆς πλησίον τῆς ἀρχαίας πόλεως Κιούζης καὶ ἐντὸς τῶν κτημάτων τοῦ πρίγκηπος Κανίνου, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκ τοῦ ὄρους Κουκουμέλα, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν πλεῖστα ἀρχαῖα ἀργιλλώδη ἀγγεῖα μετ' εἰκονογραφιῶν, ἀνάγλυφα, μυστικά κάτοπτρα, καὶ ἕτερα διάφορα εἶδη, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς Ἰταλίας καὶ ἐτέρων ἐθνῶν ν' ἀσχοληθῶσιν εἰς παντοειδεῖς συζητήσεις, καὶ νὰ ἐκφράσωσι ποικίλας εἰκασίας ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν, ἀν δηλ. ἦσαν ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑτρούσκων, ἢ μᾶλλον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μετενεχθέντα ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν. Ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη, ἦν ὡς ἀλλοτρίαν τοῦ ἀντικειμένου μας ἐγκαταλείπομεν εἰς τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ζητήματα εἰδικούς καὶ ἐξησηκμένους, ἠρέθισε φαίνεται τοὺς προμάχους τοῦ ἀρχαίου Τυρρηνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐπιτείνοντες ἔτι μᾶλλον τὰ νεῦρα τῆς ἤδη ἐξημμένης φαντασίας των, διεννοήθησαν ν' ἀρνηθῶσιν ἀποτόμως τὴν προτεραιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ θεωρήσωσι λελυμένον καὶ τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῶν ἀγγείων καὶ λοιπῶν, διότι ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες ἦσαν κατ' αὐτοὺς βάρβαροι καὶ ἀπολίτευτοι, ὅταν οἱ Ἑτρούσκοι ἦσαν ἀρκούντως πολιτισμένοι, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταφέρωσιν ἐκεῖνοι εἰς τούτους προϊόντα ὡραίων τεχνῶν. Τὸ ζήτημα λοιπὸν ὡς ἕκαστος εὐκόλως παρατηρεῖ δὲν εἶναι μόνον ἀρχαιολογικόν, ἀλλὰ καὶ χρονολογικόν· ἐπομένως ὀφείλομεν νὰ τὸ ἐξετάσωμεν ὑπὸ τὴν διπλὴν ταύτην ἐποψίν, ὅπως λύοντες αὐτὸ δεόντως καὶ μετὰ κριτικῆς ἀκριθείας, ἀπονέμομεν καὶ τὴν δικαιοσύνην, ὅπου ἀνήκει. « Distingue tempora » et concordabis jura. »

Ἀρχόμεθα λοιπὸν ἐκ τῆς ἐρωτήσεως· ὁ διαφρηζόμενος ἀρχαιότατος τῶν Ἑτρούσκων πολιτισμὸς καὶ προγενέστερος τῶν Ἑλλήνων, ἦτον αὐτόχθων ἢ ἑτερόχθων; Πότε ἤρξατο καὶ μέχρι τίνος βαθμοῦ εἶχε προαχθῆ, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι κατακτήσαντες τὴν Τυρρηνίαν, κατέστρεψαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς;

Ἄπαντες σχεδὸν Ἰταλοὶ τε καὶ ξένοι παλαιοδίφαι δοξάζουν, ὅτι ὁ ἀρχαιότατος αὐτὸς πολιτισμὸς τῶν Ἑτρούσκων ἦτον ἑτερόχθων καὶ ἐπέισακτος, ὡς οὕτω πιστεύουν ὅτι ἦτον καὶ ὁ Ἑλληνικὸς, ὃν ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν αὐτόχθονα. Τοιαύτη ὁμως δοξασιὰ σιμὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους, ἠδύνατο νὰ τύχῃ συγγνώμης τινός, διότι ἐκεῖνοι ἐνόμιζον ὅτι ἐμεγάλυνον ἑαυτοὺς, ἀποδίδοντες εἰς ἀλλοτρίαν ἢ μυστηριώδη προέλευσιν τὸν πολιτισμὸν των, ὡς οἱ ἥρωες καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν, λακτίζοντες τὴν γνησίαν πατρότητα, ἀνήγαγον εἰς τοὺς Θεοὺς τὴν καταγωγὴν των. Πλὴν εἰς τοὺς νεωτέρους τοιαύτη νόσος καὶ τοιαύτη πλάνη, εἶναι ὅλως ἀσύγνωστος, διότι ἐλλεῖπει ἀπὸ αὐτοὺς ὁ λόγος, ὅστις ἐμαγνήτιζεν οὕτως εἰπεῖν τοὺς ἀρχαίους. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ προτιμῶ τὴν γνησίαν, ἔστω καὶ ἄσημον καταγωγὴν, ἀπὸ τὴν νόθον καὶ ἐξ ἐπισήμου γένους, διότι ἡ πρώτη λαμπруνομένη οἰκοθεν, βαθμηδὸν σεμνύνεται ἐν ἑαυτῇ καὶ ἔχει περισσοτέραν ἀξίαν, ἐνῶ ἡ δευτέρα ὅσον καὶ ἂν λαμπруνηθῆ θὰ λυπεῖται ἐνδομύχως διὰ τὸ ὅποιον φέρεי στίγμα τῆς γνωστῆς ἢ καὶ ἀγνώστου πατρότητος ἢ μητρότητος αὐτῆς. Ὅθεν ὀρθῶς εἶπε καὶ ὁ Εὐριπίδης.

« Δουλοὶ γὰρ ἄνδρα κἄν θρασύπλευχρός τις ἦ,

» Ὅταν ξυνοιδῆ πατὴρ ἢ μητὴρ κακά. »

Καὶ διατὶ νὰ μὴ παραδεχθῶμεν πολιτισμὸν εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη οἰκοθεν ἀναπτυσσόμενον βαθμηδόν; Ἄν

δὲ τοιοῦτον ἀρνηθῶμεν, πῶς θέλομεν λύσει τὸ πρόβλημα τοῦ πρώτου πολιτισθέντος ἔθνους; — Διότι ὀφείλομεν ἐξ ἀνάγκης ν' ἀνέλθωμεν κλιμακῆδόν εἰς ἓν, ἐξ οὗ τὰ λοιπὰ ἐπολιτίσθησαν. Ἦθθεν λοιπὸν τότε θέλομεν εἰπῆ ὅτι ἐκεῖνο ἐπολιτίσθη; Ἐν ἓκ τῶν δύο, ἢ θὰ πιστεύσωμεν ὅτι Προμήθειον πῦρ τὸ ἐξωογόνησεν, ἢ ὅτι ὁ φυσικὸς νόμος τῆς προόδου ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀπέναντι οἰωνδῆποτε παρεμβαλλομένων προσκομμάτων. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν ἀδιστακτικῶς ὅτι ὁ νόμος οὗτος τῆς προόδου, ὃν ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός ἔθηκεν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐνεργεῖ ὡς γενικὸς εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ βαθμηδόν, ἔστωσαν καὶ μεμονωμένα καὶ ἄσχετα, τὰ προάγει ἀναλόγως τοῦ κλίματος, τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν περιστάσεων, καὶ τῆς ἰδιαίτερας αὐτῶν ἐπιδεκτικότητος. Κατὰ τοῦτο δὲ μάλιστα διαφωνοῦμεν καὶ μετὰ τὴν ἀρχαίαν Σχολήν, ἣτις ἐφρόνει ὅτι ἀπέναντι πραγματικῶν κωλυμάτων ματαιοῦται πᾶσα πρόοδος « a potentia ad actum non valet consequentia » καὶ συμφωνοῦμεν μετὰ τῆς νέας, ἣτις πρεσβεύει ὅτι τὰ κωλύματα βραδύνουν μὲν, πλὴν δὲν ματαίουν τὸν ἀκαταμάχητον νόμον τῆς προόδου, διότι οἱ ἄνθρωποι ὄντες φύσει τελειοποιήσιμοι, θέλουν καὶ πραγματικῶς τελειοποιεῖσθαι εἰς τὸ πείσμα τῶν ἐρῆμων, τῶν παγετῶν, τῆς μονώσεως, τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ τῆς ἐλλείψεως πάσης συγκοινωνίας μετὰ ἐτέρων πολιτισμένων ἔθνων.

Πλὴν ἀφοῦ οἱ Ἴταλοὶ ἀρχαιολόγοι, διαφωνοῦντος τοῦ Μικάλῃ, παραδέχονται ἀλλοτρίον πολιτισμὸν, εἰσαχθέντα τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλικὴν χώραν, ἃς ἴδωμεν ἐκ τίνων ἀλλοτρίων ἔθνων πορίζονται αὐτὸν, διότι καὶ ὁ Μικάλῃ καὶ ὁ Ῥωμανιόζῃς ἀποκρούουν ἐπίσης τὰς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Ἀριστοτέλους

καὶ ἐτέρων ἀναφερομένας ἀρχαίας ἀποικίας τοῦ ἐκ Λυδίας Τυρσηνοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἄττος, ἐξ οὗ ὠνομάσθη Τυρσηνία ἢ καὶ σήμερον καλουμένη Τυρρηνία, καὶ τοῦ ἐξ Ἀρκαδίας Οἰνώτρου, ἐξ οὗ μετεωμάσθη ἡ χώρα Οἰνωτρία, ὡς δὲν ἀναγνωρίζουν καὶ τοὺς αὐτόχθονας Ἰάπυγα καὶ Ἰταλόν, ἐξ ὧν προσηγορεύθη πρῶτον Ἰαπυγία καὶ ἔπειτα Ἰταλία· καὶ παραδέχονται ἀπεναντίας ὁ μὲν Μικάλῃς ἰθαγενῆ πολιτισμὸν, ὁ δὲ Ῥωμανιόζῃς Ἡελασγικὰς καὶ Λιβυκὰς μεταναστεύσεις, ἐξ ὧν οἱ αὐτόχθονες καὶ ἰδίως οἱ Τυρρῆνοί ἢ Ἐτροῦσκοί, ἔλαβον καὶ τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολιτισμοῦ των. Αἱ πηγαὶ δὲ ἐκ τῶν ὁποίων ἀρῶνται τὰς μαρτυρίας των εἶναι προπάντων τὰ Ἑλληνικὰ κείμενα τῶν συγγραφέων ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἀποκαλοῦν συνάμα κενοδόξους, μυθοπλάστας καὶ φαντασιολόγους.

Τίνες δὲ ἦσαν οἱ πρῶτοι τῆς Ἰταλίας κάτοικοι, οἴκοθεν ἢ ἐξ ἀλλοτρίων πολιτισθέντες; — Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα, τὸν Ἡσύχιον καὶ ἑτέρους Ῥωμαίους καὶ Ἑλληνας συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων τὴν μαρτυρίαν ἀσπάζονται καὶ οἱ μνησθέντες Ἴταλοί, ἦσαν οἱ Ἀβορίγενοι ἢ αὐτόχθονες « Aborigenes sive indigenae, » τοὺς ὁποίους ὁ Σαλλουστίος παριστάνει ἐλευθέρους μὲν καὶ ἀνεξαρτήτους, πλὴν ἀπολιτεύτους, ἀνευ νόμων καὶ ἀνευ κυβερνήσεως. « Genus hominum agreste sive legibus, sine imperium, liberum atque solutum. » Τοῦ αὐτοῦ γένους ἦσαν καὶ οἱ Λατῖνοι, τῶν ὁποίων τὴν ἀρχαίαν ἀγροικίαν θέλων νὰ χαρακτηρίσῃ ὁ Βιργίλιος, λέγει μετὰ ποιητικῆς ἐκφράσεως, ὅτι ἐγεννήθησαν ἀπὸ ὄρυς καὶ κορμούς δένδρων.

Genusque virum truncis et duro robore nata

(Aeneid. VII. 345.)

Αυτόχθονες ὡσαύτως ἦσαν καὶ οἱ Σίκουλοι, οἵτινες ἀκολούθως ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Ὀσκων, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Σικελίαν, ἣν κατεῖχον οἱ Σικανοί. Αυτόχθονες ἦσαν καὶ οἱ Οὐμβροὶ ἢ Οὐμβρικοὶ, τοὺς ὁποίους, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, εὔρε καὶ ὁ Τυρσηνός ὅταν ἐκ τῆς Λυδίας ἀφίχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πλὴν ἐνταῦθα ὑπῆρχον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ Πελασγοί, καὶ Αὔσονες, καὶ Ὀσκοί, καὶ Ἑσπερίται, καὶ Τοῦσκοί, οἵτινες κατὰ τὸν Ῥωμανιόζην, δὲν ἦσαν αυτόχθονες, ἀλλὰ μετανάσται ξένοι καὶ οὐ πλείστοι Λίβυες, ὡς τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ μεταγενέστεροι πάντων Ἰταλοί, ἐξ ὧν μετωνομάσθη καὶ ἀπασα ἡ χώρα Ἰταλία, καλουμένη ἀνεκαθεν Σατουρνία, καὶ μετὰ ταῦτα διαδοχικῶς, ὡς ἀνεφέραμεν, μὲ ἑτέρα ὀνόματα. Ἄς διαλάβωμεν ἰδιαιτέρως περὶ μιᾶς ἐκάστης ἐκ τῶν εἰκαζομένων αὐτῶν μεταναστεύσεων.

Καὶ περὶ μὲν τῶν Πελασγῶν, οἵτινες μόνοι ἦσαν καὶ ξένοι, οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν, διότι εἴπομεν τὰ εἰκότα, ἀναπτυσσόμενοι ἐπὶ τοῦ παναρχαίου Ἑλληνισμοῦ, ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ἀπλῶς, ὅτι τὰ ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ ἔχνη τοῦ ὑποτιθεμένου πολιτισμοῦ των, οὐδαμῶς ἀνακαλύπτονται, διότι δὲν εἶχον τοιοῦτον οὔτε καὶ τὰ εὐάριθμα καὶ ἀσήμαντα αὐτῶν σπέρματα, ἅτινα προλαβόντως ἐσημειώσαμεν ἐν Ἑλλάδι, ἀπαντῶνται ἐν τῇ παναρχαίᾳ Ἰταλίᾳ, ἐκτός ἂν θεωρήσωμεν ὡς λείψανον Πελασγικόν τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος εἰς τοὺς Ἐτρούσκους, τοῦ νὰ ἀναγλύφωσιν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν πόλεων των τὸ πέος τοῦ ἀνδρός, ὡς ἔμβλημα δημιουργικῆς δυνάμεως, ἢ κατ' ἄλλους ὡς σύμβολον τῆς παραλυσίας καὶ ἀχοσμίας τῶν θῶων των.

Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἑτέρας ἐκ Λιβύας φανταζομένης

μεταναστεύσεις, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν οἰκτείρωμεν ἐκ προοιμίων τὸν ἄλλως περιφανῆ ἄνδρα, ὅστις ἐκ νεωτεριστικοῦ πνεύματος καὶ αἰρεσιακῆς μανίας ὠθούμενος, ἀνέλαβε νὰ ὑποστηρίξῃ θέμα ὅλως ἀνυπόστατον καὶ παράδοξον, ἐνεκα τοῦ ὁποίου ἐξοκέλλει καὶ εἰς γραμματικὰς σχολαστικότητας, αἵτινες ὑπερβαίνουν καὶ αὐτὰς τὰς μειρακιώδεις μωρολογίας. Ἀναφερόμενος ὁ Ῥωμανιόζης εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἱστορούμενα περὶ τῶν διαφορῶν τῆς Λιβύας φυλῶν, λέγει ὅτι οἱ μὲν Αὔσονες τῆς Ἰταλίας κατήγοντο ἐκ τῶν Αὔσέων, οἱ δὲ Ἑσπερίται ἐκ τῶν Εὐεσπεριτῶν, καὶ οἱ Ὀσκοί ἐκ τῶν Αὐσχισῶν, φυλῶν ὄλων τῆς Λιβύας.

Ὁ ἀναβαπτισμός ὅμως οὗτος ἢ ἡ μετωνυμία αὕτη τῶν Αὔσέων εἰς Αὔσονας, τῶν Εὐεσπεριτῶν εἰς Ἑσπερίτας καὶ τῶν Αὐσχισῶν εἰς Ὀσκούς, ἐκτός τοῦ ὅτι οὐδεμίαν ἢ ὀλίγην ἔχει γραμματικὴν ἢ ἑτυμολογικὴν συνάφειαν, δὲν συντελεῖ τὸ παράπαν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐπενοήθη, διότι αἱ φυλαὶ αὗται κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἢ οὐδένα ἢ ὅλως βάρβαρον εἶχον πολιτισμόν· αἱ δύο ἐξ αὐτῶν ἀνήκον εἰς τοὺς νομάδας, καὶ ἡ τρίτη, ἢ τῶν Εὐεσπεριτῶν, εἰς τοὺς ἀροτήρας Λίβυας.

Ἡ θρησκεία ὄλων τῶν Λιβυκῶν φυλῶν ἀνήγετο εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης. Μόνοι οἱ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην Αὔσες καὶ Μάχλυες, ἐλάτρευον τὸν Τρίτωνα, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ποσειδῶνα· αἱ δὲ παρθένοι αὐτῶν ἤγον ἐνιαύσιον ἑορτὴν τῆς Ἀθηνᾶς, καθ' ἣν ἐγδύουσαι καὶ κοσμοῦσαι τὴν ὠραιωτέραν ἐξ αὐτῶν μὲ περικεφαλαίαν Κορινθιοῦργῆ καὶ πανοπλίαν Ἑλληνικὴν, ἔθετον αὐτὴν ἐφ' ἄροματος καὶ τὴν περιήγαγον πέριξ τῆς Λίμνης· μετὰ

ταῦτα συνεκρότου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀθηνᾶς μάχην, πληττόμενοι πρὸς ἀλλήλας μὲ λίθους καὶ ξύλα μεχρισοῦ πολλὰ ἀπέθνησκον ἐκ τῶν τραυμάτων, αἱ δὲ οὐτω θνήσκουσαι ἐκαλοῦντο ψευδοπαρθένοι.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὰ ὑπὸ τῶν παρθένων τῆς Σπάρτης τελούμενα γυμνάσια, ἢ στολή μεθ' ἧς περιεβάλλετο ἢ καλλιστεύουσα ἐκ τῶν παρθένων, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Θεῶν, καταμαρτυροῦν τὴν ἐξ Ἑλλάδος προέλευσίν των, ἧτις ἴσως χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡρακλέους ἢ τοῦ Περσέως, μεταβάντος εἰς τὴν Τριτωνίδα λίμνην διὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνης, ἢ τέλος τοῦ Ἰάσονος, διελθόντος ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, μετὰ τῆς Ἀργούσ, ἐνεκα ἐναντίων ἀνέμων.

« Ἔστι δὲ καὶ ὁδε λόγος λεγόμενος Ἰήσωνα »
 » ὡς πλόοντα γενέσθαι κατὰ Μαλέην, ὑπολαβεῖν ἀνεμον βορέην, καὶ ἀποφέρειν πρὸς τὴν Λιβύαν· πρὶν
 » δὲ κατιδέσθαι γῆν ἐν τοῖσι βράχεσι γενέσθαι λίμνης τῆς Τριτωνίδος. »

Τὰ δὲ ἦθη τῶν φυλῶν αὐτῶν ἦσαν ἄγρια, βάρβαρα καὶ ἐν πολλοῖς ἀσχήμονα, ὡς εἶναι συνήθως τὰ τῶν νομάδων καὶ ποιμενικῶν φυλῶν· τινὲς ἔζων, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, βίον ὅλως κτηνώδη· « γυναῖκας δὲ νομίζοντες πολλὰς ἔχειν ἕκαστος ἐπίκοινον αὐτέων τὴν μίξιν ποιῶνται. » Τοιοῦτοι ἦσαν, κατὰ τὸν Ῥωμανιόζην, οἱ πατέρες τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχαίων Αὐσονῶν, Ὀσκων καὶ Ἐσπεριτῶν, ἃν ποτε Ἐσπεριταὶ ὑπῆρξαν ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ. Τῶν δὲ Τούσκων ἢ Τυρρηνῶν καὶ ἐπὶ τέλους τῶν Ἰταλῶν, τίνες ἦσαν; Περὶ αὐτῶν οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν ὁ Ἡρόδοτος. Ἡ γόνιμος ὁμῶς διάνοια τοῦ καθηγήτου τῆς Παιδείας τῆς ἀνέσκαψεν ἀλλαχοῦ, εἰς τὸν Στράβωνα, τὸν Σα-

λοῦστιον καὶ τὸν Πλίνιον. Οὗτοι μὲν, λέγει, δὲν ἀναφέρουν φυλὴν Τούσκων, πλὴν μνημονεύουν ποταμὸν Τούσκα πρὸς τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας Tusca Fluvius Numidiae finis, ἐξ οὗ ἔρρευσε μέχρι τῆς Θαλάσσης οἱ ὄνειροπλασθέντες Τούσκοι τῆς Λιβύας, καὶ ἐπὶ δελφίνων ὀχούμενοι, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὡσαύτως οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν πόλιν τιὰ τῆς Νουμιδίας καλουμένην Τάλα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ὠνομάζοντο Ταλιάνοι· οὗτοι μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Σικελίαν, καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατίσχυσαν ὅλων τῶν αὐτοχθόνων, καὶ μετέδωκαν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄνομα τῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν των. Ἡμεῖς τῇ ἀληθείᾳ ἐκπληττόμεθα παρατηρούμετες ὅτι ἀνὴρ οἷος ὁ Ῥωμανιόζης, εὐηρεστήθη ἢ ἀσχοληθῆ εἰς τοιοῦτου εἶδους γραφάσεις καὶ παραδόξους μύθους· εἰς αὐτὸν τῶντι ἀρμόζει τὸ ἐπίθετον, δι' οὗ ἄλλοτε ἐχαρακτήριζον οἱ σύγχρονοὶ τοῦ Τιμαῖου τὸν Λοκρὸν, καλοῦντες αὐτὸν Γρασοῦλλέκτην. Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς δὲν ἀνεμνήσθη ὁ Ῥωμανιόζης καὶ τῶν Ταλιάνων τοῦ Ἀστρακάν, ἐξ ὧν νὰ ἐτυμολογήσῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἰταλίας.

Πλὴν ἔστω. Τίνα ποτὲ, ἐρωτῶμεν, πολιτισμὸν ἠδύναντο νὰ μεταδώσωσι φυλαὶ βάρβαροι καὶ νομάδες, ἀφοῦ δὲν εἶχον τοιοῦτον; — Οὐχὶ ἄλλον βεβαίως, εἰμὴ ὁποῖον μετέδωκαν καὶ οἱ πλάνητες Ηελασγοί, διότι οὐδὲ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ἃτινα ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος περὶ τῶν Λιβύων νομάδων, ἀπαντῶνται εἰς τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν τῶν Ἐτρούσκων ἢ τῶν ἑτέρων Ἰταλῶν. Ἐπειτα, διατὶ νὰ μὴ μεταναστεύσωσι καὶ ὄλαι ἢ πλειότεραι Λιβυκαὶ φυλαὶ; Μήπως αἱ παραδεχόμεναι ὑπὸ τοῦ Ῥωμανιόζη ἦσαν πολυπληθέστεραι καὶ ἐπικρατέστεραι; Τοῦτο εἶναι ἀναπόδεικτον.

ἵνα ὁμῶς εἰκάσωμεν μετὰ τίνος λογικότητος μεταναστεύσεις ἐθνῶν εἰς ἀλλοτρίας χώρας, καὶ διαβάσεις θαλασσῶν, ἔπρεπε νὰ προαποδείξωμεν ἱστορικῶς, ἂν οὐχὶ βαθμὸν τινα πολιτισμοῦ, τοῦλάχισον πλημμύραν πληθυσμοῦ, ἡγέτας, μέσα μεταβάτεως, πλοῖα, ὄπλα ἀμυντικὰ καὶ ἐπιθετικὰ, προμηθείας τινὰς καὶ ἕτερα, πλὴν τοιαῦτα οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οὐδαμῶς μνημονεύουν περὶ τῶν Λιβύων, καὶ διατί; Διότι δὲν ἦσαν ψεῦσται καὶ μυθοπλάσται, ὅπως μεταμορφόνωσι τὰ Ταρτάρια σκότη εἰς Ἡλύσια πεδία. Οἱ νεώτεροι καὶ ἰδίως ὁ ὑποστηρικτὴς τῶν περὶ τῶν ὧν ὁ λόγος μεταναστεύσεων, ὠφείλον ν' ἀνεύρωσι καὶ νὰ μᾶς ἀποδείξωσι ταῦτα, καὶ οὐχὶ μόνον νὰ καταφάσκωσι, καὶ ὡς ἀπὸ ἰστὸν ἀράχνης ἀναρριχόμενοι, νὰ πλέκωσι καὶ ἐξυφαίνωσι μὲ ἀπλὰ ὀνόματα οὐδεμίαν ἔχοντα σχεδὸν συγγένειαν, συστήματα ἰδανικὰ, ὁμοιάζοντα μὲ Ἀραβικὰ διηγήματα, ἢ νὰ δημιουργῶσι φαντασιώδεις πολιτισμοὺς εἰς φυλάς, αἵτινες ὡς ἔζησαν νομάδες καὶ βάρβαροι, οὕτω καὶ ἀπέθνον. Τοιαῦτα ἀρχαιολογικὰ μελέται εἶναι ἀνάξια σπουδαίων ἀνδρῶν, καὶ ὁλῶς ἀνωρελεῖς πρὸς λύσιν σοβαρῶν ζητημάτων, διότι οὐδὲν ἐπιχέουν φῶς ἐπ' αὐτῶν, μάλιστα ἔτι μᾶλλον τὰ συγγέουν καὶ τὰ καθιστοῦν δυσκατάληπτα καὶ δυσερμήνευτα.

Ὁ ἀξιοῦμενος λοιπὸν Λιβυκὸς πολιτισμὸς, ὡς καὶ ὁ Πελασγικὸς, οὔτε ὑπῆρξαν, οὔτε εἰσῆχθηζάν ποτε ἐν τῇ Ἰταλικῇ χώρᾳ. Ἀποκλεισμένων δὲ αὐτῶν, καὶ μὴ ἀποδεχομένων ἐτέρων ἀλλαγῶθεν, ἀπομένει τότε ἡ δοξασία τοῦ Μικᾶλη, ὅστις ὀρθότερα φρονῶν, θεωρεῖ αὐτόχθονα τὸν ἀρχαῖον Ἰταλικὸν πολιτισμόν. Ἠλὴν τίς ἦτον οὗτος, καὶ μέχρι τίνος σημείου κατέληξεν, ὅτε οἱ Ῥωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑτρού-

ρίαν ἢ Τυβέρηνιαν, εἰς ἣν ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς ἐπρό-
τευνε;

(ἀκολουθεῖ.)

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΛΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ.

Ἐνέγνωσα μετ' ἐπιστασίας τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς σου, τὸ ὅποιν οὐσιωδῶς συνοψίζεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Αἶνος ἔχει τὸ ἀμάρτημα νὰ ἦναι πάντοτε σοβαρὸς, καὶ νὰ αἰωρεῖται εἰς ὑπεραιθερίους χώρας, ἐνῶ ὁ κόσμος σήμερον ἀρέσκεται μᾶλλον εἰς ἐκχύσεις φαιδρᾶς καὶ πτήσεις χθαμαλωτέρας· προτιμᾷ τὴν εὐθυμολογίαν ἀπὸ τὴν ὀρθολογίαν· ἐπιθυμεῖ ἀναγινώσκων καὶ χασμώμενος ἢ καπνίζων νὰ διασκεδάσῃ, καὶ οὐχὶ μελετῶν καὶ σκεπτόμενος νὰ κοπιᾷζῃ· ὁ καιρὸς δὲν τοῦ ἐπιτρέπει τὴν σκέψιν· αὕτη εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ μὲ τὰς ἀσχολίας, καὶ μὲ τὰς τρυφάς, καὶ μὲ τὴν δκνηρίαν· τὰ Περιοδικὰ μάλιστα πρέπει νὰ διαφυλλίζωνται ἢ παίζωνται διὰ τῶν δακτύλων ὡς τὰ ὄργανα, καὶ νὰ εἰσάγωσι τὴν σοφίαν, ὡς ἐκεῖνα τὸν ἤχον εἰς τὰς ἀκοάς. Ἡ πολὺπτυχος γλαμὶς τῆς ψυχρᾶς φιλοσοφίας καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἠθικῆς, εἶναι ἱματισμὸς ἀλλοτρίας ἐποχῆς καὶ ἐκτὸς τοῦ συρμοῦ· τὰ πολυχρώματα βράκη τῶν σκωπτολόγων ἠδύνουν πλείοτερον τὴν δρασιν, καὶ ἀποφέρουν ἀνώτερα κέρδη. Ἐν ἐντὶ λόγῳ ὁ κόσμος θέλει σπανίως νὰ σπουδάσῃ καὶ πάντοτε νὰ γελᾷ, ἢ νὰ τρέφῃ τὰς

νηπιώδη περιέργειάν του, ἔστω καὶ μὲ μικρολόγα ἀντικείμενα. Διὰ τὰ ἄξια προσοχῆς λέγει συνήθως « ἐφ' αὖριον τὰ σπουδαῖα· δηλ. ἄς κουρεύωνται. »

Ἐγώ, φίλε μου, οὐδέν τι ἔχω νὰ παρατηρήσω ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν οὕτω παριστάνεις εἰκόνα τοῦ συγχρόνου κόσμου, διότι ἐκ τῆς ἀπόψεως ἦν λαμβάνεις αὐτόν, εἶναι ἢ πιστὴ τῶν πραγμάτων ἀντιγραφὴ, ἔνεκα τούτου εἶμαι καὶ ἐγὼ ἤδη παρεσκευασμένος. Πλὴν ἂν καὶ ὁ Αἴνος συνεμορφούτο μὲ τὸ σημερινόν τοῦτο τοῦ κόσμου αὐθέκαστον (humor) ἤθελε μὲν συνευθυμεῖ μετ' αὐτοῦ, καὶ διαβουκολῶν τὴν σκαιότητά του, ἐκμεταλλεῖται αὐτόν καὶ ἐπιτηδεύει, ἢ ὡς κοινότερον λέγουν τὸν τρυγᾶ βαθμηδόν καὶ τὸν ἐκμυζᾷ ὡς πρόβατον εὐαρέστως ἀμελγόμενον. Ἀλλὰ τότε ἤθελεν ὄλως παρεκτραπῆ ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κοινωφελούς σκοποῦ, ὃν διὰ τῆς Ἀγγελίας του ἀνεκήρυξε, καὶ ὅστις, ἂν πέπρωται νὰ πραγματοποιηθῆ, τοῦλάχιστον ἐν τῷ μέλλοντι, διὰ μόνων σοβαρῶν ἀντικειμένων καὶ σπουδαίων ἐπὶ τῶν πραγμάτων συζητήσεων, καὶ οὐχὶ διὰ μικροπεριέργων εἰδήσεων καὶ ἀργολογιῶν, ἢ προσωπικοτήτων καὶ πολιτικῶν κερδοσκοπιῶν, δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ. Ἡ βαρύτης τῶν γεγονότων καὶ ἡ ἐμβριθεῖα τῶν ἰδεῶν ἐσόντως καὶ μετ' εὐλήπτου καὶ καθαρᾶς φράσεως ἀναπτυσσομένων, καὶ οὐχὶ ἡ κουφόνοια καὶ εὐφρολογία, ἢ οἱ γρίφοι καὶ τὰ αἰνίγματα, ἢ αἱ ἀργυρολογίαι καὶ τὰ φαρμαστικά ὄργια, δύναται νὰ μεταβάλλωσι τὰ κακῶς κείμενα, καὶ ἀνμωρφέσωσι τὰ πάντα.

Ἡ χορεία τῶν σοβαρῶν καὶ σοφῶν ἀνδρῶν μεταβάλλει καὶ προάγει σήμερον τὸν κόσμον, ὡς καὶ ἄλλοτε μετέβαλλε καὶ προήγαγε τὸν ἀρχαῖον· οὐχὶ ὁμῶς καὶ οἱ Κλέωνες, οἱ Ἀριστοφάνεις, οἱ Κρατίνοι

καὶ οἱ τούτων ὅμοιοι, οἵτινες ἐνῶ τὸν διασκεδάζουσι καὶ μεθύουσι, γύνουσι ταῦτοχρόνως ἀνεπαισθήτως καὶ εἰς τὰς ἀκοάς του ὅτε μὲν ναρκωτικά, ὅτε δὲ φονικά δηλητήρια· εἰς αὐτοὺς ἀρμόζει ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Κικέρων περὶ τινῶν Ἀθηναίων ῥητόρων « Delectabant Athenienses magis quam inflamabant. » Ἐκ τῆς πληθύος τούτων, ἐξ ὧν βροίθουν καὶ σήμερον ἅπαντα τὰ ἔθνη, δύναται ὅσοι νεστιμεύονται νὰ ὦ φ ε λ θ ὦ σ ι, τερπόμενοι καὶ ἐντροφῶντες κατὰ κόρον, διότι τότε ζοῦσι καὶ ἀλύπως ἐν τῇ νεκρώσει των. Πλὴν φοβοῦμαι μήπως ὅταν ἀνανήψωσιν, ἂν εἰς τοῦτο ποτὲ εὐτυχίσουν, ἴδωσι πλέον ἀργὰ ὅτι παρέρροντο ὑπὸ ἐτέρου εἶδους Ἀραβήδων.

Ἄλλ' ἴσως μὲ εἶπες, ἀφοῦ ὁ κόσμος δυστυχῶς νηπιάζῃ ἢ μάλλον ἠλικῶς ἀσθενῇ, ἄς τὸν μεταχειρισθῶμεν ὡς λέγει καὶ ὁ ποιητὴς τῆς Ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ περὶ τῶν νοσοῦντων νηπίων, ἀλείφοντες

« Di soave liquor gli orli del vaso. »

Σύμφημι. Πλὴν πιστεύω ὅτι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δὲν παρημέλησεν ὁ Αἴνος, ὡς καὶ σὺ αὐτὸς μοὶ τὸ διεβεβαίωσας εἰς προγενεστέραν σου ἐπιστολήν. Ἴνα δὲ καὶ τῶρα σοὶ παράσχῳ ἐν τοιοῦτον δείγμα, ἐπιτρέψόν μοι νὰ κλείσω τὴν παροῦσαν μὲ στροφάς τινας παραπεφρασμένας ἐκ τινος χαριστάτου καὶ ἐνταυτῷ παιδευτικωτάτου Ἐλεγείου τῆς μουσολήπτου Λέδης Ἰουλιανῆς, ἀκμασάσης ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ IV (1480) καὶ ἐπιγραφομένου, « Τρόπος τοῦ νὰ ἔχη τις ἀληθῆ » φίλον. » Ἴδου αὐταί.

« Ὡ πόσον ἐπεθύμουν νὰ ἔχω ἓνα ἀληθῆ φίλον· ἂν ἠδυνάμην νὰ εὔρω τοιοῦτον! Ἀλλὰ σήμερον ὁ κόσμος εἶναι τόσον ἀναίσθητος, ὥστε ἀποκρούει πᾶ-

σαν φίλιαν. Πλὴν ἐγὼ ἐπέτυχον τέλος πάντων ἓνα φίλον, ὅστις οὐδέποτε θέλει μὲ ἐλέγξει ἢ δυσαρεστηθῆ ἐκ τῆς συναναστροφῆς μου. Ναί, μεταξύ ὄλων τῶν τῆς ἐξοχῆς καὶ τῆς πόλεως φίλων μου, εἰς σέ, ὦ βαλάντιόν μου (τσέπη), ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Τὸ βαλάντιόν μου, τολμῶ νὰ τὸ εἶπω καὶ νὰ τὸ ψάλλω, εἶναι ὁ σύζυγός μου. Ὡ πόσαι θλίψεις καὶ ἔριδες ἤθελον λείψει, ἂν ἕκαστος ἄνθρωπος εἶχε νὰ πληρώνη! Ὅταν ἐγὼ περιπατῶ μὲ πολυάριθμον συνοδίαν, ἅπαντες, ἔνεκα τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου μου, μὲ κολακεύουν, καὶ τότε πάλιν ἀναφωνῶ, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Ὅταν εἶμαι φορτωμένη ἐκ τοῦ χρυσοῦ μου, καὶ ζυγίζω τὴν ἀξίαν τῶν κτημάτων μου, τότε οἱ ἄνθρωποι ἔνεκα τοῦ πλοῦτος μου, μὲ χαιρετοῦν καὶ ἐπιζητοῦν τὴν φίλιαν μου· ὅλοι μὲ περιστοιχοῦν μεγάλοι καὶ μικροί, καλοὶ καὶ κακοί. Ἐκ νέου δὲ τότε ἐπαναλαμβάνω, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

« Πλὴν μοὶ συνέβη ποτὲ, ὅ,τι πολλάκις συμβαίνει καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Ὁ ἵππος μου, ἡ τράπεζά μου, τὰ ποιμνιά μου καὶ ὅλα μου τὰ ἀγαθὰ ἀπωλέσθησαν. Προσδραμοῦσα τότε εἰς τοὺς φίλους, τοὺς παρέστησα τὴν συμφορὰν μου· ἀλλ' αὐτοὶ μ' εἶπον ν' ἀπέλθω ταχέως, ὡς ὑπήγον εἰς αὐτούς. Ἄχ! Τότε, ὅταν ἀπεμακρύνθην, ἠκολούθησα νὰ λέγω καθ' ἑαυτὴν, ὦ βαλάντιόν μου, εἰς σέ ἀπονέμω ἀπείρους χάριτας! »

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ.

Ἡ μετὰ τινων μεταστάντων, καὶ ἰδίως ἀρχαίων ἀσχολία, εἶναι πάντοτε προτιμότερα καὶ ὠφελιμότερα, ἀπὸ τὴν μετὰ πολλῶν ζώντων συνδιάλεξιν, διότι εἰς ἐκείνους εὐρίσκει τις οὐ μόνον τελειότερας, ἀλλὰ καὶ πλήρεις τὰς εἰκόνας καὶ σαφεῖς τοὺς χαρακτῆρας· εἰς τούτους δὲ ἀπεναντίας ὅλα εἶναι καὶ ἀτελῆ καὶ ἀβέβαια μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ βίου. Ἡ ζωγραφία τῶν ἀρχαίων παρέχει χρώματα μᾶλλον ζωηρὰ, καὶ ὡς ἐκ τοῦ μακροῦς τῶν αἰῶνων ἀνεξίτηλα· ἡ παράστασις αὐτῶν διεγείρει ἐνδιαφέρον μέγιστον καὶ γόητρα πρὸς ἀμιλλαν καὶ μίμησιν τῶν ἀρετῶν τῶν μᾶλλον σφοδρὰ καὶ μαγνητικὰ, διότι τὰ πράγματα διαγράφονται ἐν τῇ φύσει καὶ ἀληθείᾳ των, ἐνῶ τὰ σύγχρονα πάθη παράμορφόνουν συνθήκως εἰς τοὺς ζῶντας καὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν.

Ἡ γνῶσις λοιπὸν καὶ μελέτη τῶν ἀρχαίων εἰκόνων καὶ χαρακτήρων, εἶναι ἡ τερπνοτέρα καὶ συνάμα ἡ παιδευτικωτέρα πρὸς ἠθικὴν μόρφωσιν διδασκαλία· σπουδάζει τις εἰς αὐτοὺς τὸν πρακτικὸν ἄνθρωπον· βλέπει τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἐλάττωμα δρῶντα καθ' ὅλας τὰς ποικιλίας καὶ ἐνεργείας τοῦ βίου, ἀνακεφαλαιουμένας ἐν μικρογραφίᾳ· ἐξ αὐτῶν μανθάνει καὶ τὸ κακὸν νὰ ἀποστρέφηται, καὶ τὴν πολιτείαν του νὰ ρυθμίζῃ πρὸς ἐπιδίωξιν μόνου τοῦ ἀγαθοῦ, διὰ τῆς πράξεως τοῦ ὁποίου καὶ τὸν ὑψηλὸν τοῦ καθήκοντος νόμον ἐπιτελεῖ, καὶ εὐεργέτης τῶν ὁμοίων του καθίσταται. Ὑπὸ τοιούτων ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων ἐμφορούμενοι, θέλομεν ἐκ διαλειμμάτων καταχωρεῖ ἡθι-

κάς τινας εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας ἀρχαίων μεγάλων ἀνδρῶν, εἴτε ἐν ἀρετῇ διαπρεφάντων, εἴτε ἐν κακίᾳ διακριθέντων. Ἐξ ἐκείνης θέλει πρὸς τοὺς ἄλλοις παρατηρεῖ τις τὸ ὕψος εἰς ὃ δύναται ὁ ἄνθρωπος ν' ἀναβῆ, ὡς ἐκ ταύτης τὸ βάθος εἰς ὃ δύναται νὰ καταπέσῃ.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ.

Ὁ μέγας οὗτος αὐτοκράτωρ, ἔλκων τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἰταλῶν, ἐγεννήθη ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου οἱ πρόγονοὶ του εἶχον ἀποκατασταθῆ. Καίτοι ἡ οἰκογένειά του δὲν ἦτο πολὺ ἀρχαία, οὔτε ἐλαμπρύνετο ὑπὸ ἀξι-αγάστων πολεμικῶν κατορθωμάτων, οὐχ' ἦτον ὁμῶς διεκosomeίτο ὑπὸ πλείστων ἐτέρων ἀρετῶν, ἔνεκα τῶν ὁποίων καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν Πατρικίων ἐνεγράφη, καὶ ὁ προτελευταῖος αὐτῆς γόνος, ὁ ὁμώνυμος τοῦ αὐτοκράτορος πατήρ, Ὑπατος ἀνηγορεύθη, καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Τίτου ἀλώσει τῶν Ἱεροσολύμων λίαν διεκρίθη.

Ἀνελθὼν ὁ Τραϊανὸς κατὰ τὸ 42 τῆς ἡλικίας του ἔτος ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοθετήσαντος αὐτὸν Νέρβα, ἐδήλωσεν ἐκ προσιμίων, ὅτι οὐδεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἔθελεν ὑποστῆ θάνατον, ἢ ἄλλως πῶς κακοποιηθῆ. Ἀνέπτυξε δὲ ἐκ τότε τοιαύτας καὶ τόσας ἀρετάς ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, οἷας καὶ ὅσας οὐδεὶς ποτε ἐκ τῶν προκατόχων του, ἢ ἴσως καὶ τῶν διαδόχων του, διετράνωσεν. Ἄνδρεὸς καὶ ἱκανώτατος ἐν πολέμῳ στρατηγός, κατετρόπωσε πάντας τοὺς πολεμίους τοῦ κράτους, ἐπεκτείνας τὰ ὄρια του μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. « Ἄχρισ αὐτῶν, λέγει ὁ Εὐ- » τρόπιος, ἐχώρησεν Ἰνδῶν καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς καλου- » μένης θαλάσσης. » Ἄριστος καὶ ἀγαθοπροαίρε-

τος ἐν εἰρήνῃ πολιτικός, εἰσήγαγε πλείστας ὄσας ἀναγκαίας μεταβολάς, ἐξ ὧν πάντες ἐνέμοντο ἀφθο-να τὰ εὐεργετήματα χρηστῆς πολιτείας καὶ ἐναρέτου ἡγεμόνος.

Ἵψηλός καὶ εὐρωστός τὸ σῶμα, ἡμιπολιός τὴν κόμην, εἶχε καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου τόσας ἐσπαρμένας χάριτας καὶ τοιοῦτον μεγαλεῖον, ὥστε ἐν τῇ ὑπερμε-σούσῃ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, δὲν ἐφείλκεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπέ-βαλλε τὸν σεβασμόν. Δὲν ἦτο μὲν εὐπαιδευτός, πλὴν ἢ μὲ τὰ ἄπειρα δῶρά της καταπλουτήσασα αὐτὸν ἀ-γαθοεργὸς φύσις, ἀνεπλήρῳ τὴν ἑλλειψιν τῶν γραμ-μάτων. Ἐνεκα τούτου κύνθει καὶ ἐνεθάβρυνε τοὺς πεπαιδευμένους, τοὺς ἀληθεῖς φιλοσόφους καὶ συγ-γραφεῖς, καὶ πάντας ὅσους διεκρίνοντο εἰς τὰς ὡραί-ας καὶ ὠφελίμους τέχνας. Φύσει ἐνεργητικὸς καὶ ἀ-κούραστος, εἶχε καὶ ὀλίγον τὸν ὕπνον, καὶ ἔτι ὀλι-γωτέρας τὰς ἀνέσεις, ἐξ ὧν ἀπετρέπετο καὶ ἐκ τῶν μεγάλων καὶ πολυειδῶν ἀσχολιῶν του.

Εἰς τὰς ἐκστρατείας ὠδεύε πεζὸς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, συνέτρωγε μετ' αὐτοῦ, συνεμερίζετο τὰς κακουχίας του, ἀντεῖχεν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ψύχος καὶ εἰς τὴν ζέστην, ὑπέφερε τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, ἐπεσκέπτετο, ἐπαρηγόρει καὶ περιέθαλπε τοὺς στρα-τιώτας εἰς τὰς ἀσθενείας των· τοιοουτοτρόπως ἐνέπνε-εν εἰς αὐτοὺς θάρρος καὶ ἐφείλκε τὴν ἀγάπην των· ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους στρατιώτας καὶ ἐκά-λει αὐτοὺς κατ' ὄνομα, ἐγκωμιάζε τὰς καλὰς αὐτῶν πράξεις, ὑπερύψωνε τὴν χρηστὴν διαγωγὴν των, συν-ωκειοῦτο μετ' αὐτῶν, καὶ ἐν τούτοις ἐτήρει ἀκριβῆ καὶ αὐστηρὰν πειθαρχίαν· συνέπεια αὕτη τῆς δικαιο-σύνης του, τῶν πολλῶν ἀρετῶν του καὶ τοῦ μεγάλου πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ. Ψυχρὸς καὶ ἀτρόμητος

ἐν ὥρᾳ μάχης, ἐπεικῆς καὶ γενναῖος μετὰ τὴν νίκην τὰ ἔγνη τῶν πολέμων του δὲν ἦσαν καταστροφαὶ βαρβάρου κατακτητοῦ, ἀλλὰ τρόπαια εἰρήνης καὶ οἰσδομαὶ πόλεων. « Πόλεις γοῦν, λέγει ὁ μνησθεὶς Εὐ- » τρόπιος, ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον ἐν μέσοις εἰδείματο τοῖς » Γερμανοῖς » ὁμοίως δὲ ἀνήγειρε καὶ εἰς τὴν Δακίαν καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἐπινόημα τῆς μεγαλοφυΐας του ἦτο καὶ ἡ ἐκ μεγάλων τετραγώνων λίθων, κατασκευασθεῖσα ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως περίφημος καὶ Θαυμασία Γέφυρα, στηριζομένη ἐπὶ 20 ἀψίδων, ἐκάστης τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις ἐκ τῆς ἐτέρας ἦτον 70 ποδῶν, τὸ πλάτος 60 καὶ τὸ ὕψος ἀνώτερον τῶν 200. Ἴσως ἤθελε σώζεσθαι μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἐὰν δὲν ἐκρημνίζετο, ὡς τινες νομίζουν, ἐξ ἀντιζηλίας ὑπὸ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Ἀδριανοῦ.

Ἐν τοῖς διαλείμμασι τῶν ἀνακωχῶν τῶν πολέμων, ἡ τῆς ἀποκαθιστανομένης εἰρήνης, ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν, ἡ εἰς καλλωπισμοὺς καὶ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν νόμων. Κατήργησε πρῶτον τὸν περὶ κατασκόπων, ὅστις ἐπέκειτο κατὰ τῶν πολιτῶν ὡς τὸ ξίφος τοῦ Δαμοκλέους. Ἀνακηρύξας τὸ ἔργον τῶν μαστίγων ἐκείνων ὡς ἄτιμον καὶ ὀλέθριον εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀπήλλαξε τὴν πρότερον καταδωκομένην ἀρετὴν καὶ εὐπορίαν ἐκ τοῦ διηνεκοῦς φόβου τοῦ φθόνου καὶ τῆς συκοφαντίας. Ἠλάττωσε τὰ βάρη τοῦ λαοῦ καὶ λαβῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν του ἅπαντας τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἰταλίας, περιέθαλπε καὶ ἀνέτρεφε τὰ τέκνα των. Ἐμετρίασε τὴν ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις ἀυστηρότητα τῶν ποινῶν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν κατὰ ἀπόντων καταδίωξιν. Προῖόν τῆς φιλανθρωπικῆς καρδίας του ἦτο καὶ τὸ καταχωρηθὲν εἰς τὰς Πανδέκτας ὠραῖον νομικὸν ἀξίωμα:

« ὅτι οὐδεὶς ἐπὶ τῇ βίᾳσει ὑπονοειῶν πρέπει νὰ καταδικάζεται, διότι προτιμότερον εἶναι ν' ἀπολυθῇ ὁ » πταισῆς, παρὰ νὰ καταδικασθῇ ὁ ἀθῶος. De su- » spicioibus non debet aliquis damnari. Satius enim impuni- » tum relinqui facinus nocentis, quam innocentem damnare. »

Πρὸς μὲν τὴν Γερουσίαν συμπεριφέρετο μετ' ἄκρου σεβασμοῦ, πρὸς δὲ τὸν λαὸν μετὰ πολλῆς ἀγαθότητος. Παρατηρήσαντος δὲ τινος εἰς αὐτὸν ἡμέραν τινὰ, ὅτι ἦτον ὑπὲρ τὸ δέον εὐπρόσιτος, ἀπήντησεν, « ὅτι ἐφέρετο πρὸς τοὺς ἰδιώτας, ὡς ἤθελεν ἐπιθυ- » μήσει νὰ φέρηται καὶ ἕτερος αὐτοκράτωρ πρὸς αὐ- » τόν, ἂν ἦτον ἰδιώτης. » Εἰς τὰ ὑπατά ἀξιώματα ἀνεβίβαζε πάντοτε τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀρετὴν. Εἰς τινὰ περίστασιν, καθ' ἣν ἀνηγόρευεν Ἐπαρχὸν τοῦ Πραιτωρίου τὸν Σαβουράνον, καὶ κατὰ ἀρχαῖον ἔθιμον τοῦ προσέφερε τὸ ξίφος, εἶπε πρὸς αὐτόν. « Μεταχειρίσου τὸ ξίφος τοῦτο ὑπὲρ ἐμοῦ, ἐὰν ἐπι- » τελῶ τὸ καθήκόν μου, καὶ κατ' ἐμοῦ ἐὰν ἐλλείπω » ἐξ αὐτοῦ. »

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐξόχων στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν, διεκοσμεῖτο καὶ ὑφ' ὄλων τῶν ἀστυκῶν ἢ ἰδιωτικῶν. Πρᾶος, φιλάνθρωπος, μετριοφρων, ἀπλοῦς, εἰλικρινής, γενναῖος καὶ μεγαλόδωρος, εὐηργέτει τοὺς πάντας καὶ οὐδένα ἐμίσει ἐκτὸς τῶν κακῶν. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ φρόνησις, ἡ δξύνουα, καὶ ἡ ἀφιλοκερδεΐά του, διήγειρον καὶ τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ πλήθους τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμόν. Τοσοῦτον δὲ κατεδέσποζε τὰ πάθη του, ὥστε οὐδέποτε ὠργίζετο. Ὑπεδέχετο τοὺς ἐξόχους ἀνδρας μετὰ γοητευτικῆς εὐγενείας, καὶ πολλακίς κατ' ἀντίθεσιν τῶν προκατόχων του, οἵτινες περιέμενον ἀκίνητοι τοὺς προσερχομένους καὶ ἐπρότεινον εἰς αὐτοὺς τὴν χεῖρα

εις ἀσπασμόν, ὁ Τραϊανὸς ἐπροχώρει πρὸς ἐκείνους, τοὺς ἐνηγκαλίζετο καὶ κατησπάζετο. Ἡ οἰκειότης αὐτῆ, τεκμήριον τῆς ἀγαθότητός του, καθίστανεν αὐτὸν μᾶλλον μέγαν καὶ σεβαστόν. Ἐγθρὸς τῶν ἐπιδείξεων καὶ τῆς πολυτελείας, περιωρίζετο εἰς ἀπλοὺς περιπάτους καὶ φιλικὰς τινὰς συναναστροφάς, τὰς ὁποίας ἀρτύνων διὰ τῆς ἰλαρᾶς καὶ πνευματώδους συμπεριφορᾶς του, καθίστανε καὶ λίαν τερπνὰς καὶ χαριεστάτας.

Τὰ καθήκοντα τῆς φιλίας ἐπετέλει μετὰ σπανίας ἀκριθείας, διότι ἐθεώρει τοὺς φίλους ὡς ἴσους καὶ ἀδελφούς· ἔζη μετ' αὐτῶν λίαν οἰκείως, τοὺς ἐπεσκέπτετο συνεχῶς, ἐξήρχετο μετ' ἐκείνων ἐφ' ἀμάξης, συνέτρωγεν εἰς τοὺς οἴκους των καὶ ἐγνώριζε νὰ κάμνῃ ἀρίστην ἐκλογὴν. Οἱ ἔχοντες τὴν τιμὴν νὰ ἦναι φίλοι του, ἐμιμοῦντο καὶ τὰς ἀρετάς του, διότι πάντες ἦσαν, εἰλικρινεῖς, εὐθεῖς, δίκαιοι καὶ ἀγαθοὶ πολῖται.

Πλὴν ἀτυχῶς μετὰ τῶν πολυτίμων καὶ ἀπαρμιλλῶν ἀρετῶν, παρεισήγοντο καὶ τινὰ ἐλαττώματα, ὡς διὰ νὰ μαρτυρήσωσιν, ὅτι οὐδεὶς ἐντὸς τῶν θνητῶν δύναται νὰ εὐρεθῆ τέλειος τύπος. Ἐκατηγορεῖτο ὑπὸ τινῶν ὡς γαστρίμαργος, οἰνοπότης καὶ ἐπιρρέπης πρὸς ἀθεμίτους ἔρωτας. Ἡ βαρυτέρα ὁμως καὶ ἀδιαφιλονείκητος κατ' αὐτοῦ κατηγορία, εἶναι ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καταδιωγμός, ὃν τινες ἀποδίδουν οὐχὶ εἰς σκληρότητα χαρακτήρος, ἀλλ' εἰς ἄγνοιαν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἅτινα ἐνόμιζεν ἐπιβλαβῆ καὶ ἀνατρεπτικὰ, διότι μόλις ἐπληροφορήθη ὑπὸ Πλινίου τοῦ νεωτέρου Ἀνθυπάτου τῆς Βιθυνίας, καὶ τοῦ Τιβεριανοῦ Διοικητοῦ τῆς Παλαιστίνης, ὅτι ἡ κυριώτερα τῶν χριστιανῶν

λατρεία ἦτο νὰ πιστεύωσι τὸν Χριστὸν ὡς θεόν, καὶ νὰ ὑπόσχωνται ἐνόρκως ν' ἀπέχωσιν ἀπὸ πάσαν κακὴν πρᾶξιν, διέταξε παραχρῆμα τὴν παῦσιν τοῦ καταδιωγμοῦ.

Καὶ ἐν τούτοις μ' ὅλας αὐτὰς τὰς ἀτελείας, αἵτινες εἶναι βεβαίως τόσαι κηλίδες διεσπαρμέναι μετὰ τῶν τόσων λαμπρῶν ἀρετῶν, ὁ Τραϊανὸς θέλει εἶσθαι πάντοτε εἰς τῶν ἐντελεστέρων τύπων μεγάλου καὶ ἐναρέτου Ἡγεμόνος. Εἶναι καὶ κατὰ τὸν Μοντασκιῶ « le plus propre à honorer la nature humaine et re- » présenter la divine. » Ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Κιλικίαν κατὰ τὸ 63 ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην ἐτάφη ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπὸ τὴν ἐν τῷ ὀνόματί του ἐγερωθεῖσαν καὶ εἰσέτι σωζομένην περίφημον στήλην· τιμὴ μεγάλη εἰς μόνον αὐτὸν ἀπονεμηθεῖσα, διότι οὐδεὶς, κατὰ τὸν νόμον τῶν XII Πινάκων, ἐδικαιοῦτο νὰ ταφῆ ἐντὸς τῆς πόλεως. Τοιαύτη δὲ ἀπέμεινε μνήμη αὐτοῦ, ὥστε δασάκις μετὰ ταῦτα ἡ Γερουσία ἀνηγόρευεν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ νέον αὐτοκράτορα, ἀνεφώνει καὶ ταῦτα « Εὐτυχέστε- » ρος Αὐγούστου καὶ Τραϊανοῦ βελτίων. »

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α΄ ΠΡΟΣ ΓΛΑΥΚΩΝΑ

ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΗ.

- Όταν γὰρ ἤδῃς τὰς λόγους, φρονῶν κακῶς
- Πείθη τὸ πλῆθος, τῆ πόλει κακὸν μέγα.
- Ὅσοι δὲ σὺν νῶ χρηστὰ βουλευοῦσ' αἰεὶ,
- Ἐξ ἢ μὴ παραυτίκ' αἴθρῃς εἰσὶ χρήσιμοι
- Πόλει, θεῶσθαι δ' ὧδε χρὴ τὸν προστάτην.
- Ἰδόνθ' (Εὐριπ. Ὀρέστ.) •

Πρὸ πολλοῦ παρετήρησα, φίλε Γλαύκων, ὅτι λίαν ἀρέσκεισαι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι μάλιστα δεικνύεις καὶ σὺ, ὡς ὁ ἀρχαῖος ὁμώνυμός σου, μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ διατρέξῃς αὐτὸ τὸ ἀκανθῶδες καὶ πολυαθλον στάδιον. Δὲν σὲ μέμφομαι, οὔτε ἀποδοκιμάζω τὰς κλίσεις σου, τὰς θεωρῶ ἀπεναντίας πολὺ ἀξιολόγους καὶ εὐγενεῖς, καίτοι δύνανται νὰ καταλήξωσιν ἴσως εἰς πολιτικὴν καὶ βεβαίαν οικονομικὴν χρεοκοπίαν.

Πλὴν ἐν μόνον πρᾶγμα ἤθελα ἀπαιτήσῃ ἀπὸ σέ, νὰ μὴ ν ἐπι σ π ε ὑ δ ῆς, μήπως ἔνεκα τῆς νεότητος καὶ ἀπειρίας σου, παρασυρθῇς εἰς ὀλισθηρὰ βήματα, καὶ ἀπολεσθῇς πρὶν ἔτι κάμῃς ἔναρξιν τοῦ σταδίου σου, διότι σὺ νομίζεις ὅτι αἱ θεωρίαι, ἃς ἐδιδάχθης, εἶναι ἴσως καὶ αἱ μόναι ὀρθαί, καὶ ὅτι οὐδεμίαν ἐπιδέχονται τροπολογίαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὡς φαντάζεσαι ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἐν τῇ κινήσει του, εἶναι ὁποῖος τὸν ἀναγινώσκεις εἰς τινὰ βιβλία. Ἄλλ' ἀπατάσαι ἀπάτην μεγάλην, διότι καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι εἶναι ποικίλαι καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν εὐμε-

τάβλητοι, ὡς εἶναι καὶ αἱ δοξασίαι καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἐν γένει κατὰ τὴν πρᾶξιν πολύμορφος, δυσμάλακτος καὶ ἐσθ' ὅτε πολέμιος. Ἄλλο τὸ βιβλίον τοῦ σπουδαστηρίου, καὶ ἄλλο τὸ βιβλίον τοῦ κόσμου. Ἄς ἐπιστήσωμεν συντονωτέραν τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τῶν δύο αὐτῶν ἀντικειμένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θέλουν περιστρέφεσθαι καὶ ἀπασαι αἱ πολιτικαὶ ἀσχολίαι σου. Καὶ πρῶτον ἄς διαλάβωμεν ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν ἢ πολιτικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας προτίθεσαι νὰ ἐνσωματώσῃς καὶ ἐνεργοποιήσῃς.

Σὲ προλαμβάνω ὅμως ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην, οὐδόλως διανοοῦμαι νὰ θίξω ἐξωτερικὰ ζητήματα, ἢ νὰ προβῶ εἰς ἀναπτύξεις πολιτικῶν συστημάτων, καὶ νὰ καταδείξω τούτου ἢ ἐκείνου τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν, διότι κατ' ἐμὲ τὰ πολιτεύματα εἶναι, ἢ τοῦλάχιστον πρέπει νὰ ᾔηται σχετικὰ πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς χώρας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των· ἀλλὰ προτίθεμαι μόνον νὰ ἀντιτάξω εἰς τὰς ἰδέας σου ἀπλᾶς τινὰς παρατηρήσεις, τὴν ὀρθότητα τῶν ὁποίων, ἂν ἔνεκα αἰρεσιακῆς πεισμονῆς, ἢ συστηματικῆς ἀποκλειστικότητος, ἀποποιηθῇς νὰ συμμερισθῇς, δὲν δύνασαι ὅμως νὰ μὴ θεωρήσῃς αὐτὰς ἀξίας σπουδαίας καὶ ἐμβριθοῦς σκέψεως.

Σὺ ὡς ἀπόφοιτος δημοκρατικῆς τινος Σχολῆς, ἥτις ἀνάγουσα τὰς θεωρίας τῆς εἰς ὀλίγα ἀπόλυτα δόγματα, διδάσκει καὶ ἐπιβάλλει αὐτὰ ὡς τόσα μαθηματικὰ ἀξιώματα, φρονεῖς ὅτι μόνον τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, εἴτε καθ' ἑαυτὸ, εἴτε μετὰ τῆς Ὀσπονδιακῆς μορφῆς, δύναται ἀληθῶς νὰ μᾶς ἐκπολιτίσῃ, καὶ νὰ μᾶς πτραγάγῃ τὸν εὐδαίμονα ἐκείνον βίον, ὃν ἐπιδιώκοντες ἀενάως, οὐδέποτε δυνάμεθα ν'

ἀπολαύσωμεν ἐξ ἑτέρου πολιτεύματος, διότι μόνη ἡ δημοκρατία, κατὰ τὰς ἰδέας σου, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἰσότητος, ἐνεργοῦσα διὰ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐνοποιουμένη διὰ τῆς ἀδελφότητος, αἶρει τὰς ἀνισότητας, αἵτινες γεννοῦν τὰ μίση καὶ τὰς ἀλληλομαχίας, ἀποκρούει τὸν δεσποτισμὸν, ὅστις χανόνει τὰ πνεύματα καὶ κωλύει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων, καὶ συνενώνει ἅπασαν τὴν κοινωνίαν μὲ τοὺς γλυκεῖς δεσμούς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα, αἵτινα μετασχηματίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀγγέλους, καὶ τὰς κοινωνίας εἰς παραδείσους, εἰς οὐδὲν ἕτερον πολίτευμα ἐνυπάρχουν.

Ὡραῖον τὸ ἐνύπνιον! Λαμπρὰ ἡ φαντασία! Πιστεύω δὲ, φίλε Γλαύκων, ὅτι ἂν τοιαύτη δημοκρατία ἦτον ἐφικτή, ἢ ἔστω καὶ προσπελάσιμος, οὐδ' αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, οἱ ἀσπονδότεροι αὐτῆς ἐχθροὶ, ἤθελόν ποτε ἀποκρούσει αὐτήν, διότι τί πλειότερον ἠδύναντο νὰ ἀπαιτήσωσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ζῶσιν ὡς ἀγγελοὶ ἐντὸς παραδείσων; Πλὴν τὰ ὠραῖα ἐνύπνια καὶ τὰ πλάσματα τῆς φαντασίας, διαλύονται ὡς καπνὸς καὶ ἰστὸς ἀράχνης, ἐνώπιον τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ὀρθοφροσύνης. Ἄς διαλάβωμεν ἐν ὀλίγοις πρῶτον περὶ δημοκρατίας, καὶ ἀκολούθως περὶ Ὁμοσπονδίας.

Ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ οἰονδήποτε πολίτευμα διετελεῖ, ἀπομένει πάντοτε ἄνθρωπος· ἡ φύσις αὐτοῦ, ἢ ἐπιδεκτικότης, αἱ τάσεις καὶ τὰ πάθη, ἐξ ὧν ἐπηρεάζεται, οὐδέποτε ἐντελῶς μεταβάλλονται ἢ ἐξαιεῖφονται, ἀπλῶς μόνον κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον τροπολογοῦνται καὶ διαβῆρθημιζονται. Ἐπομένως δύνανται μὲν αἱ τροποποιήσεις αὗται νὰ διαμορφώσωσιν οὕτως ἢ

ἀλλέως μέχρι τινὸς καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ τὸν ἀναδειξῶσιν ἀλλοίας φύσεως. Αἱ ἀνάγκαι τοῦ δύνανται νὰ μετριασθῶσιν, οὐχὶ καὶ νὰ ἐκλείψωσιν· αἱ ἐπιθυμῖαι τοῦ καὶ ῥοπαί τοῦ νὰ περιορισθῶσι, οὐχὶ καὶ νὰ ἐκριζωθῶσι· τὰ ἐνστίγματα ἢ ὀρμέμφυτα καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ νὰ φωτισθῶσιν, οὐχὶ καὶ νὰ διαγραφῶσι. Τὰς ἀληθείας ταύτας, τὰς ὁποίας ἡ φιλοσοφία οὐδόλως ἀμφισβητεῖ καὶ ὁ κοινὸς νοῦς ἀναγνωρίζει, καταμαρτυρεῖ καὶ ἅπασα ἡ ἀρχαία καὶ νέα ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλ' ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος διαμένει οὐσιωδῶς οἷος εἶναι ἐν τῇ φύσει τοῦ, καὶ τροπολογεῖται μόνον κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ, ὑπολείπετε ἤδη νὰ μάθωμεν, ἂν ὑπὸ τὸ κράτος ἑνὸς μόνου, ἢ καὶ ἑτέρων πολιτευμάτων, δύνανται ἐπίσης καλῶς νὰ μορφωθῇ, καὶ ἐκπολιτιζόμενος νὰ ἀπολαύσῃ κατὰ τὸ ἐφικτὸν, τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνην, ἣτις εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῶν διηνεκῶν ἀγώνων τοῦ.

Ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸν πολιτισμὸν κατὰ τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην καὶ ὀρθοτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἣτις ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὴν ἐντελεστέραν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξιν, ἢ δι' ἄλλων λόγων εἰς τὴν πληρεστέραν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας πρόσδοον καὶ μόρφωσιν, ὀφείλομεν ἀδιστακτως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀμφότερα ταῦτα, τὰ τὸν πολιτισμὸν συναποτελοῦντα στοιχεῖα, εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἴσως ἐπιτυγχάνονται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν θεσμῶν ἐκείνων, οἵτινες παρέχουν πλειοτέρας ἐγγυήσεις πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Τοιούτους δὲ θεσμοὺς δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν μᾶλλον ἢ ἴσως εἰς τὸ καθαρὸν, πλὴν μέτριον δημοκρατικόν, παρὰ εἰς οἰονδήποτε ἕτερον πολίτευμα. Τὰ θεμελι-

ἔδθη ἢ ἀρχικὰ τούτου δόγματα, εἶναι βεβαίως τὰ ἐλλογώτερα, καὶ πρὸς τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον συνάδοντα· ἤθελον δὲ εἶσθαι καὶ τὰ εὐαγγελικώτερα, εἴαν διατήρουν μὲν τὴν ἐλευθερίαν, πλὴν εἰσήγαγον ἀντὶ τῆς ἰσότητος καὶ ἀδελφότητος τὴν ἀγάπην, περιλαμβάνουσιν ἀμφοτέρας τούτας, καὶ τὴν σύνεσιν, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν εὐοδοῦται, διότι τότε ἢ μὲν ἐλευθερία ἤθελεν ἀντιπροσωπεύει διὰ μιᾶς Βουλῆς τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ λαοῦ· ἢ δὲ σύνεσις διὰ μιᾶς Γερουσίας τὴν πεφωτισμένην πείραν καὶ τὰ πολιὰ ἤθη· ἢ δὲ ἀγάπη διὰ μιᾶς Πατρικῆς κυβερνήσεως τὴν ἴσην στοργὴν καὶ γλυκύτητα τῶν ἀγαθῶν γεννητόρων πρὸς τὰ ἴδια τέκνα.

Ἄλλ' ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἀρνηθῶμεν, ὅτι καὶ ὑπὸ τὸ κράτος ἐτέρων πολιτευμάτων, ἐροήχθησαν ἐπίσης ἀμφοτέρα τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ πολιτισμοῦ· ἐντεῦθεν ἴσως προέκυψαν καὶ αἱ ἀντίθετοι δοξασαί, καὶ συμπάθειαι ὑπὲρ τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἐτέρου πολιτεύματος· ἐντεῦθεν ἴσως ἀνεφύκσαν καὶ τὰ διάφορα πολιτικὰ συστήματα, ἅτινα διαιροῦν τοὺς δημοσιολόγους. Ἀφοῦ ποικίλα ἢ καὶ πολέμια αἷτια παράγουν εἰς ἐτέρους τόπους καὶ ἐποχάς, τὸ αὐτὸ κατὰ μᾶλλον ἢ ἤττον ἀποτέλεσμα, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴν ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ θετικὴν καὶ ἀνάλογον πάντων πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἐπίδρασιν.

Ἄν ὁ Κρῆς ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον μοναρχικὸν πολίτευμα, ἢ ὁ Σπαρτιάτης ὑπὸ τὸ κυρίως ἀριστοκρατικόν, ἀνεπτύχθησαν ὡς ὁ Ἀθηναῖος ὑπὸ τὸ δημοκρατικόν· ἂν ὁ Ῥωμαῖος ἐπὶ τῆς ἀρχαίας βασιλείας καὶ τῆς μεταγενεστέρως αὐτοκρατορίας, ἐπολιτίσθη ὡς ὁ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας· ἂν ἅπασαι αἱ διαφοροὶ αὗται γῶραι, εἶχον ὡς ἀναγκαῖον συστατικὸν τῆς προόδου αὐτῶν τὴν

δουλείαν· ἂν καὶ σήμερον ὁ ἀριστοκρατούμενος Ἄγγλος, προάγεται καὶ ἀνευ τῆς εἰλωτίας, μᾶλλον ἴσως καὶ ἀπὸ τὸν δημοκρατούμενον καὶ τὴν δουλείαν παραδεχόμενον Ἀμερικανόν, καθίσταται πρόδηλον καὶ ἡλίου μάλιστα φαινότερον, ὅτι ὁ πολιτισμὸς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἢ ἐξ αὐτοῦ προκύπτουσα εὐδαιμονία, δύνανται ἐπίσης νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἀναλόγως ὑπὸ τὸ κράτος οἰουδήποτε πολιτεύματος, ἐκτός τοῦ τυραννικοῦ, τὸ ὅποιον εἶναι ἢ ἀρνήσις πάσης προόδου, καὶ ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει ἀποχρῶν λόγος, ὅπως καταδικάσωμεν καὶ ἐντελῶς ἀποκλείσωμεν, ἂν ἐξαρτᾶτο καὶ ἀπὸ ἡμᾶς, ὅλα τὰ ἄλλα χάριν μόνου τοῦ δημοκρατικοῦ. Τοῦτο ἡδυνάμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὴν τελευταίαν (ultima ratio) καὶ ἐντελεστέραν πολιτικὴν ἐκφρασιν καὶ μορφήν τῶν ἐξευγενισμένων λαῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς τὴν μόνην, καὶ ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ τόπῳ κατάλληλον.

Ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, εἶναι, καθὰ φρονεῖ καὶ σοφός τις δημοσιολόγος, λίαν ζηλότυπος τῆς κυριαρχίας της, ἢν προτίθεται καὶ ὡς ἀπολαυὴν καὶ βραβεῖον τῶν ἀγώνων της. Διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῆς, τὰ πάντα ἐγκαταλείπουν οἱ πολῖται· ἐπιδιώκουν μᾶλλον Ἄρχας καὶ Ἐξουσίας, καὶ οὐδόλως ἀνησυχοῦν περὶ ἐτέρων ἐγγυήσεων· οὔτε περὶ ἀνέσεως ἢ τάξεως, οὔτε περὶ οἰκονομίας ἢ φρονήσεως μεριμνοῦν. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀρυόμενα ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς νοσημοσύνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνευρίσκουν εἰς ἑαυτούς. Εἰς ἄνδρας ἔχοντας τὴν συνείδησιν τῆς δημοκρατικῆς κυριαρχίας, οὐδὲν εἶναι γλυκύτερον καὶ προσφιλέστερον ταύτης καθόσον κολακεύονται, ὅτι δι' αὐτῆς ἐξασκοῦν μεγίστην ἐπιβροχὴν ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τοῦ

μέλλοντος τῆς πατρίδος· ὁ παρ' αὐτῆς διεγερόμενος ἐθνουσιασμός δύναται νὰ κατορθώσῃ τὰ μεγαλῆτερα πράγματα. Πλὴν δι' αὐτὸ τοῦτο, διότι ἀπαιτεῖ προηγμένον πολιτισμὸν καὶ πλείστας ἀρετάς, δὲν εἶναι καὶ παντοῦ καὶ πάντοτε ἐφικτὴ, ἢ λυσιτελὴς ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία. Ὅπου εἶναι ἀνεφάρμοστος, ἐκεῖ δοκιμάζουν οἱ ἄνθρωποι ὅλας αὐτῆς τὰς παρεκτροπὰς, χωρὶς ν' ἀπολαμβάνωσι κἀνὲν ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς πλεονεκτημάτων.

Καὶ δὲν σοῦ φαίνεται, φίλε Γλαύκων, πρᾶγμα ὀρθότερον καὶ πρὸς τὴν βαθμηδὸν ἀναπτυσσομένην τοῦ ἀνθρώπου φύσιν συντελεστικώτερον, νὰ θεωρήσωμεν μᾶλλον ἅπαντα τὰ συστήματα ἢ πολιτεύματα ὡς προϊόντα ἴδια ἐν γένει τῆς χώρας καὶ τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν σχηματίζονται; Δὲν νομίζεις καὶ σὺ πρᾶγμα λογικώτερον καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν συμφωνώτερον, νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὰ ὡς ἀσκήσεως καὶ προπαιδείας παντὸς λαοῦ γυμνάσια, καὶ ἐπομένως μεταβατικὰ καὶ προπαρασκευαστικὰ ἐτέρας τελειότερας μορφῆς, μεχριστοῦ λήξωσι πρὸς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, πέραν τοῦ ὁποίου ἀδυνατεῖ πλέον νὰ προβῇ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια; —

«..... sunt certi denique fines

» Quos ultra citroque nequit consistere rectum (Horat.) »

Ἐγὼ τοῦλάχιστον οὕτω φρονῶ, ἔχων κατὰ τοῦτο συμμάχους καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν ἱστορίαν. Εἶμαι ψυχρὸς δημοκράτης χρόνου καὶ τόπου, καὶ οὐχὶ ἐξηκμμένος ἀεροβάτης πάσης ἐποχῆς καὶ χώρας.

Πλὴν ἴσως μὲ εἶπῃς καὶ σὺ, ὅτι συνήθως λέγουν καὶ οἱ ἀπλῶς θεωρητικοὶ ἢ φανατικοὶ τῆς δημοκρατικῆς Σχολῆς, ὅτι δηλ. εἶναι δύσκολον ἢ ἴσως καὶ ἀδύνατον νὰ παιδαγωγηθῶσι καὶ καλῶς νὰ μορφωθῶσιν

εἰ λαοὶ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον βασιλείαν, ἢ τὴν ἀριστοκρατίαν, ἢ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν, διότι ἅπαντες οἱ πολιτικοὶ οὗτοι τύποι εἶναι ἐλλειμματώδεις, ἐλαττωματικοὶ, ψευδεῖς· ἐπομένως ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, δὲν δύνανται ἢ νὰ μεταδίδωσιν ἐλλείψεις, ἐλαττώματα καὶ πλάνας· ὅποσον τὸ δένδρον, τοιοῦτοι καὶ οἱ καρποί. Οἱ λόγοι αὐτοὶ οὕτω πῶς ἐκφερόμενοι, ἢ ὡς ἀφαιρέσεις καὶ γυμναὶ θεωρίαι ἐκλαμβανόμενοι, ἔχουν τι ἐπαγωγὸν καὶ ἐλκυστικόν, ἀλλ' οὐσιωδῶς εἶναι λάθη ἢ σοφίσματα, ἀνασκευαζόμενα ὑπὸ τῆς ἱστορίας, τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τῆς ἀντιπαραθέσεως τῶν πραγμάτων.

Ἡ ἱστορία, ὡς καὶ ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, μαρτυρεῖ ὅτι ὁ ἀρχαῖος κόσμος, καθὼς καὶ ὁ νεώτερος ἐν γένει καταρχὰς ἐβασίλευθη καθ' ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον ἢ ἀριστοκρατήθη, καὶ μετὰ ταῦτα παρεδέξατο τὴν δημοκρατίαν, ἣν βεβαίως οὔτε κἀν ἤθελε γνωρίσει καὶ υἰοθετήσει, ἐὰν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βασιλείας οἰασδῆποτε ἢ τῆς ἀριστοκρατίας, διεφθείρετο ἢ ἄλλως πῶς ἠθικῶς ἐχαλαροῦτο.

Φαίνεται λοιπὸν, καὶ κατὰ τοῦτο ἔρχεται ἤδη εἰς ἐπικουρίαν καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος, ὅτι τὰ συστήματα ἐκεῖνα, ὡς προϊόντα ἴδια τῶν ἐποχῶν, συνέτεινον ἀπειναντίας πρὸς τὴν ἀνάλογον ἀνατροφὴν καὶ βαθμιαίαν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν, οἵτινες βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀφανοῦς νόμου τῆς προόδου, ὅστις καὶ εἰς τὸ πείσμα οἰωνόδηποτε προσκομμάτων, ἐπιτελεῖ τάχιον ἢ βράδιον τὴν ἐνέργειάν του, προέβαινον εἰς ἐντελεστέραν κατάστασιν.

Ὑποβάλλοντες δὲ καὶ εἰς ἀντιπαραθέσιν τὰ ὄργανα ἢ πρόσωπα τῶν τύπων ἐκείνων, πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ δημοκρατικοῦ τύπου, ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδιαιτέρων θε-

σμών, δὲν βλέπομεν καὶ τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων δια-
φορὰν, ὡς πρὸς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθι-
κῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ, ἐκτός ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι
ἡ δημοκρατία, θέλει ἀμέσως θέσει ἐπὶ κορυφῆς τῶν
πραγμάτων ἀγγέλους, ἢ τοῦλάχιστον ἄνδρας ἰσαγγ-
γέλους, καὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς εὐκινησίας τῆς θέλει
ἐξακολουθεῖ νὰ ἀντικαθιστᾷ αὐτοὺς ὑπὸ ὁμοίων, ὁ-
πως μορφώσωσιν ἀγγελούδια. Ἀλλὰ τοιοῦτους, τοῦ-
λάχιστον ἡ κοινωνία μας, μέχρι τοῦδε δὲν παρήγα-
γεν, οὔτε εἶναι ἐλπίς νὰ παραγάγῃ ἐπὶ μακρότα-
τον χρόνον. Οἱ καλῆς πίστεως δημοκράται δύναν-
ται νὰ τοὺς ὑποθέτωσιν ἢ νὰ τοὺς πλάττωσιν διὰ τῆς
φαντασίας των, οὐχὶ καὶ νὰ τοὺς εὕρωσιν ἐν τῇ κοι-
νωνίᾳ, διότι ὅποια εἶναι αὕτη, παραπλήσια εἶναι καὶ
τὰ ἄτομα καὶ αἱ Ἀρχαίτης· καὶ ἤδη καὶ ταύτας καὶ
ἐκεῖνα πικρῶς δοκιμάζομεν.

Σκέψου λοιπὸν καλῶς μήπως ἐπιμένων πεισματω-
δῶς νὰ εἰσαγάγῃς καὶ ἐπιβάλλῃς σύστημα ἀκατάλλη-
λον, οὐδόλως ὑπὸ τῆς χώρας συμεριζόμενον, ἢ τοῦ-
λάχιστον ὑπὸ τῶν καιρῶν καὶ τῶν περιστάσεων βοη-
θούμενον, ἀντὶ νὰ συντελέσῃς, ἀντιπράξῃς μᾶλλον
πρὸς τὸν ὅποιον προτίθῃσαι ἀγαθὸν σκοπὸν, διότι
οὐ μόνον θέλεις ἀπαντήσῃς ἕτερα συστήματα, ἀντι-
μέτωπα καὶ ἐχθρικά, ἀλλὰ καὶ συμφέροντα, καὶ δοξα-
σίας, καὶ αἰσθήματα, καὶ πάθη ἀτίθασσα καὶ δυσοικο-
νόμητα, συναλλήλως μαχόμενα, ἐνεκα τῶν ὁποίων
θέλεις ἐφορμᾶσαι ἢ περιφράττεσαι κατὰ πᾶν βῆμα
σου, καὶ θέλεις ἀναγκάζεσαι ἢ νὰ ἀποσύρῃσαι, ἢ νὰ
τροπολογῇς τὰς ἀρχάς σου, ἢ νὰ παραβιάζῃς τοὺς
θεσμοὺς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ἐνῶ, ὡς δὲν ἄγνοεῖς, τὸ
σπουδαῖον ζήτημα, τὸ ὅποιον κατεβασάνισε τοὺς ἀρ-
χαίους, καὶ καταβασανίζει εἰσέτι καὶ τοὺς νεωτέρους,

συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐξευρεθῶσι καὶ εἰσαχθῶσι θεσμοί,
τοὺς ὁποίους ἕκαστος, ἢ τοῦλάχιστον τὸ πολυπληθέ-
στερον μέρος, νὰ ἔχῃ μέγα ἐνδιαφέρον ἐκουσίως νὰ
σέβηται, καὶ πιστῶς νὰ ἐκτελεῖ.

Μάθε δὲ, ἂν τυχὸν δὲν γνωρίζῃς, ὅτι αἱ ἀδιάκο-
ποι ἢ καὶ συνεχεῖς βίαιαι μεταβολαὶ καὶ τροπολογίαι
ἐν τῇ πολιτείᾳ, δὲν εἶναι πάντοτε προοδευτικαὶ κινή-
σεις ἐν τῇ τάξει γόνιμοι καὶ πνευματικαί, ἀγούσαι
τὴν κοινωνίαν πρὸς τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν, ἀλλὰ τα-
ραχαὶ καὶ τρικυμία, ὠθοῦσαι πολλάκις αὐτὴν εἰς
κινδύνους καὶ συμφοράς. Τὸ νὰ ἀναγνωρίσῃς εἰς ὁ-
λοὺς ἐν γένει τὰ αὐτὰ δικαιώματα, νὰ καθιερώσῃς
τὴν ἰσονομίαν καὶ ἰσοπολιτείαν, νὰ καταστήσῃς πρὸς
πάντας ἔργῳ προσιτὴν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν διά-
δοσιν τῶν φώτων, νὰ παραδεχθῇς φορολογικὸν σύ-
στημα ἔλλογον, δίκαιον καὶ πρὸς πάντας ἐπεκτεινό-
μενον, νὰ περιφρουρήσῃς τὴν προσωπικὴν καὶ πραγ-
ματικὴν ἰδιοκτησίαν, νὰ μὴν ἐπιβάλλῃς κωλύματα εἰς
τὴν ἐλευθέραν ἔκφρασιν καὶ τὴν διὰ τοῦ τύπου δη-
μοσίευσιν τῶν φρονημάτων, νὰ σεβασθῇς τὴν ἐν τῇ
τάξει ἐλευθερίαν, νὰ μὴν ἀποκρούσῃς πᾶν μέτρον εἰ-
ρηνικὸν καὶ ἀρμόδιον, τείνον πρὸς τὴν ἀδελφοποίη-
σιν καὶ τὴν παγίωσιν χρηστῶν ἠθῶν, καὶ ἐπὶ τέλους
νὰ σχηματίσῃς κυβέρνησιν ἰσχυράν, μόνιμον, πεφωτι-
σμένην, εὐυπόληπτον καὶ ἀγαθοπροαίρετον, θέλεις
βεβαίως ἐνεργῆσαι κατὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, καὶ
συμμορφωθῆ πρὸς τὰς συγχρόνους ἐν γένει δοξασίας
τῶν ἀνθρώπων, καὶ πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς αἰωνίου δι-
καιοσύνης, καὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου κοινοῦ συμ-
φέροντος.

Ἀλλὰ τὸ νὰ ἐπιμένῃς νὰ εἰσαγάγῃς μίαν ἀπόλυ-
τον καὶ φύσει ἀνέφικτον ἰσότητα, νὰ προσβάλλῃς τὴν

ιερότητα τῆς ιδιοκτησίας καὶ νὰ κηρύξῃς τὴν σεισά-
χθειαν, νὰ ἰσοφαρίσῃς τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ πλεονε-
κτῆματα μὲ τὰ μειονεκτῆματα, ὡς τὴν νοημοσύνην
μὲ τὴν ἡλιθιότητα, τὴν φιλοπονίαν μὲ τὴν φυγοπο-
νίαν, καὶ τὴν εὐπαιδευσίαν καὶ ἀρετὴν μὲ τὴν ἀμά-
θειαν καὶ τὸ ἐλάττωμα, νὰ ἐπιτρέψῃς ἀντὶ τῆς πεφω-
τισμένης ἀβλαβοῦς ἐλευθερίας τὴν ἀκανόνιστον τοῦ
ἀγρίου, ἢ τὴν ἀφρακτον τοῦ διεφθαρμένου ἀπώλειαν,
νὰ μεταχειρισθῇς βίαια καὶ ἀκατάλληλα μέσα πρὸς
ἐπίτευξιν ὁμονοίας ἢ ἀμοιβαίας ἀγάπης, νὰ διοργα-
νίσῃς τέλος κυβέρνησιν χαλαράν, δυσυπόληπτον, φαύ-
λην, καὶ ὑποκειμένην εἰς τοὺς κυματισμοὺς τῆς κα-
κῶς ἐννοουμένης κοινῆς γνώμης ἢ τὰς ἀξιώσεις τῶν
φατριῶν, καὶ νὰ ἐπιδιώκῃς οὕτως ἀποκέντρωσιν, ἢ
καὶ ἕτεροι ἐσφαλμένως δογματίζουσιν, ταυτόσημον μὲ
παραλυσίαν καὶ ἀναρχίαν, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ἀν-
τιδράττῃς κατὰ παντὸς φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ νό-
μου, κατὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἤδη πνεύματος τῆς
συνταγματικῆς μοναρχίας, καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἰδί-
ων φιλανθρώπων ἀρχῶν σου. Οἱ καρποὶ τῶν εὐγενῶν
ἀγώνων σου, ἤθελον καταλήξῃ οὐχὶ εἰς πρόοδον καὶ
εὐδαιμονίαν, ἀλλ' εἰς σύγχισιν, ἀναρχίαν, ἐμφυλίου
σπαραγμοὺς καὶ πραγματικὸν χάος.

Συμβαίνουν μὲν εἰς τὰς ἀνθρωπίνους κοινωνίας,
καὶ ὑπὸ τὸ κράτος οἰουδήποτε κυβερνητικοῦ τύπου,
ἀδικίαι καὶ καταχρήσεις, ὡς καὶ κλοπαὶ καὶ ἀρπαγαί,
ἐξ ὧν γεννῶνται καὶ στεροποιουῦνται πλεῖστα ἀνισό-
τητες· πλὴν αὗται, αἵτινες δικαίως πρέπει νὰ κατα-
στέλλωνται, δὲν δικαιόνουν καὶ ὅσους, εἴτε κοινωνι-
στάς, εἴτε μηδενολάτρας, ἐπιδιώκουν τὴν εἰς τὰ σύγ-
χρονα πολιτισμένα ἔθνη ἀνατροπὴν τῆς ὑφιστάσεως
τάξεως, ἐπὶ τῷ λόγῳ δὴθεν ἀντικαταστάσεως γενι-

αῖς, ἀπολύτου καὶ διαρκοῦς ἰσότητος, διότι τοιαύτη
οὐδὲ εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ἀγρίαν τοῦ ἀνθρώπου κα-
τάστασιν ὑπάρχει, ἢ δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἐκεῖ μάλι-
στα ὁ ἄνθρωπος δοκιμάζει πλειοτέρας καὶ μονιμωτέ-
ρας ἀνισότητος, διότι ἐνῶ ὁ ἰσχυρότερος ἢ ἀγχινοῦ-
στερος, ἐπικρατεῖ πάντοτε τοῦ ἀσθενεστεροῦ καὶ μω-
ροτέρου, οὗτος ἐξ ἄλλου μέρους ἀδυνατεῖ ὡς ἐκ τῆς
μονώσεως καὶ τῆς ἀγροίκου αὐτοῦ μορφώσεως, ν' ἀν-
εύρη καὶ τὸ μέσον τῆς ἀπαλλαγῆς του. Εἰς τὰς ἤδη
ὅμως πεπολιτισμένας κοινωνίας οὐ μόνον ἢ ἐκ τῶν
κακῶν, ἀλλὰ καὶ ἢ ἐκ τῶν ἀγαθῶν πράξεων, ἐὰν
ἦναι δίκαιον, προκύπτουσα ἀνισότης, δύναται εὐκό-
λως καὶ νομίμως νὰ καταπολεμηθῇ, διότι καὶ οἱ θε-
σμοὶ τὴν διαγράφουν ἢ τὴν μετριάξουν, καὶ οἱ ἄνθρω-
ποι διὰ τῆς ἐργασίας, τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς φρο-
νήσεώς των, εὐκολύνονται νὰ τὴν φθάσωσι καὶ νὰ
τὴν ὑπερβῶσιν. Ὡστε ἀν ὑπάρχῃ ἀθεράπευτος ἀνι-
σότης, αὕτη ὑπάρχει μᾶλλον εἰς τὴν φυσικὴν ἢ τὴν
κοινωνικὴν τοῦ ἀνθρώπου κατάστασιν. Ὁ πολιτισμὸς
εἶναι βεβαίως ὁ δραστηριώτερος αὐτῆς πολέμιος, διό-
τι παρέχει εἰς τοὺς ἐχέφρονας καὶ ἐργατικούς ἀνθρώ-
πους, ἀφθονα τὰ νόμιμα μέσα τοῦ νὰ προάγωνται,
ἀνυψῶνται καὶ ἀντιτάττωνται, ἢ εὐγενῶς ἀμιλλῶν-
ται κατὰ πάσης ὑπεροχῆς. Πρέπει δὲ νὰ ἦναι τις
παντάπασιν ἄμοιρος ἐπιστημονικῆς παιδείας καὶ πρα-
κτικῶν γνώσεων ἢ φαιριόφρων, ὅπως ἀρνηθῇ τὰς
ἀληθείας ταύτας, ἢ νὰ ἦναι κοινοκτῆμων ἢ ἀγύρτης,
ὅπως πειρᾶται ἀφρόνως νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἀντιθέτους
τούτων. Ἡ κοινωνία ὅμως ἤθελε τότε ὁμοιάζει τὴν
ὀχλοκρατικὴν ἢ χασοτικὴν ἐκείνην κατάστασιν, ἣν ἄ-
ριστα διεζωγράφησεν ὁ Αἰσχύλος τῆς Γαλλίας διὰ
τῶν ἐπομένων στίχων.

- « Mais quand le peuple est maître, on n'agit qu'en tumulte; »
- « La voix de la raison jamais ne se consulte. »
- « Les honneurs sont vendus aux plus ambitieux; »
- « L'autorité livrée au plus seditieux. »

Δὲν βλέπεις φίλε Γλαύκων, εἰς τίνα κατελήξαμεν ἐξαγόμενα καὶ εἰς τίνα γενικὴν ἀποσύνθεσιν διατελοῦμεν, ἐνεκα τῆς ἀσώτου καὶ σπατάλου ἐλευθερίας, ἣν εἰσηγάγομεν εἰς τινὰς θεσμούς, καὶ τῆς ἀοριστίας καὶ ἀδικίας, ἧς ἀνεχόμεθα εἰς ἑτέρους; — Ἀναγκαζόμεθα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ν' ἀντιπράττωμεν κατ' αὐτῶν, νὰ διαψεύδωμεν τὰ εὐεργετήματα τῶν ἀγαθῶν νόμων καὶ παραβιάζοντες αὐτούς, νὰ γινώμεθα καὶ οἱ φονεῖς τῆς ἀληθοῦς καὶ ἱερᾶς ἐλευθερίας. Οἱ μὲν πολῖται νομίζουσι ἐλευθερίαν τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀσέβειαν, τὴν ἀμαύρωσιν παντός ἐντίμου καὶ ὑψηλοῦ χαρακτήρος, τὴν πρὸς τὰς ἀρχὰς περιφρόνησιν, τὴν ἀτιμωρησίαν, τοὺς στασιασμούς καὶ πᾶσαν κακοήθειαν. Ἡ δὲ κυβέρνησις μὴ θέλουσα ν' ἀνομολογήσῃ τὴν ἀσθένειάν της, ἵνα μὴν εἴπω κάποτε καὶ τὴν βραθυμίαν της, καὶ τὴν νωθρότητα ἐν γένει τῶν ὑπαλλήλων της, φρονεῖ ὅτι δικαιοῦται νὰ καταστέλλῃ πολλάκις τὰς καταχρήσεις καὶ τὰ ἐγκλήματα, καὶ διὰ μέτρων ἐκνόμων καὶ ἤκιστα ἐμπρεπῶν εἰς πεπολιτισμένα καὶ εὐνομούμενα κράτη, ὡς διὰ στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων, διὰ ποινητόρων, δι' ἀστυνομικῶν ραπισμάτων, καὶ διὰ στρατιωτικῶν κατοχῶν, δι' ὧν ἐνῶ καταπατοῦνται αἱ συνταγματικαὶ ἐγγυήσεις, τιμωροῦνται σὺν τοῖς ἄλλοις λίαν τυραννικῶς καὶ μᾶλλον οἱ ἀθῶοι ἢ οἱ πταῖσται.

Πλὴν ἴσως μὲ εἶπῃς, ὅτι ταῦτα εἶναι ἔργα τῶν κακῶν οἰακοστροφῶν καὶ ἡγετῶν τῆς ἡμετέρας πολιτείας, οἵτινες συνήθως ἐκτελοῦν μᾶλλον τὰ ἴδια αὐ-

τῶν πάθη, ἢ τοὺς νόμους καὶ τὸ πατριωτικὸν καθήκον. Ἀλλὰ μήπως οἱ ἐργάται αὐτοὶ τῆς ἐνεστώσης καὶ τῆς μελλούσης ἴσως τύχης μας, δὲν ἦναι τὰ ἐκλεκτὰ σκεῦη τῆς γενικῆς ψηφοφορίας ἢ κυριαρχίας τοῦ λαοῦ; Μήπως δὲν ἐκλέγωνται σχεδὸν πάντοτε οἱ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ κυριάρχου λαοῦ, ὅστις ἐνῶ τοὺς ἐξυβρίζει καὶ κυλίνει εἰς τὸν βόρβορον, ὡς καταγραστὰς καὶ λυμεῶνας τῶν κοινῶν, ἢ τοὺς στιγματίζει ἐπισήμως ὡς ἐγκληματίας, τοὺς ἀναγορεύει πάλιν ἀρχηγέτας καὶ πηδαλιούχους; — Ἡ λοιπὸν καὶ οὗτος μετέχει μέχρι τινός τῆς ἐκείνων ἐνοχίας, ἢ δὲν ἐννοεῖ εἰσέτι νὰ κάμῃ χρῆσιν τῶν δικαίων του, εἴτε ἐξ ἰδίας του ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀγυρτῶν καὶ διαφθορῶν παρασυρόμενος, διότι ἂν καλῶς προσέξῃ εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν πάντες σχεδὸν πολιτεύονται ἐν ἡμέραις μάλιστα ἐκλογῶν, θέλεις μετὰ μεγίστης θλίψεως παρατηρήσει, ὅτι δὲν συνιστᾶται ὑψηλὸς ἀγὼν ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, ἐξ ὧν καὶ ἡ γλῶσσα ἐξευγενίζεται, καὶ ὁ ἀμοιβαῖος σεβασμὸς τηρεῖται, καὶ τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα βελτιοῦνται· οὔτε κατέρχονται εἰς τὴν κονίστραν ἄνδρες ἀνεξάρτητοι, πεφωτισμένοι καὶ ἐμπειροί, ὅπως διαμφισβητήσωσι δι' ἐντίμων πατριωτικῶν ὑπηρεσιῶν τὸν κότινον τῆς ἀληθοῦς δόξης. — Ἄλλ' ὅτι ἀπεναντίας συγκροτεῖται ἀγενὴς πάλῃ ἀγρίων ἢ καρδιοφθόρων παθῶν, χαρακτηριζομένων ὑπὸ ἀσεβοῦς καὶ ἀσχήμονος γλώσσης, ὑπὸ λιθοβολισμῶν ἢ φόνων, καὶ ὑπὸ ξυλοκοπημάτων ἢ ραπισμάτων· καὶ ὅτι εἰσέρχονται εἰς ὄργια, ἄνδρες ἀδαεῖς καὶ ἄπειροί, ἢ ὑβρισταί, ὑποστηριζόμενοι κρυφίως, πλὴν διαφανῶς ὑπὸ ἀργυραμοιβῶν, ἵνα διασιλῶνεικῆσωσι διὰ τοιούτων ἀθεμιτοῦργιῶν τὴν ἐδραν τῆς Ἐξουσίας καὶ τὴν διαρπαγὴν τῶν κοινῶν, ἢ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὄρ-

γανα ἀδελφομαχίας καὶ ἀνατροπῆς. Παρομοίου εἶδους τραγικοκωμωδίαι παριστάνονται συνεχῶς· παίζομεν μὲ τὴν πατρίδα ὡς τὰ νήπια μὲ τοὺς ἀστραγάλους ἢ τὰ λιθίδια· τὰς δὲ σπουδαιοτέρας αὐτῆς ὑπηρεσίας, κατακυροῦμεν εἰς τὸν τυχόντα ὑπερθεματιστήν.

Ἐὰν ὁμῶς τὰ ἔθνη ἐσώζοντο καὶ εὐδαιμονοῦσαν μὲ τοιαῦτα βαρβαρικὰ παιγνίδια, ἢ ἐμεγαλύνοντο μὲ ἐπαιτείας καὶ ἀγυρτίας, ἢ τὰ κακῶς κείμενα καὶ πραττόμενα, ἐδιωρθόνοντο μὲ ἀπλὰς ὕβρεις, ἢ μὲ οὐρά, συμπόσια καὶ τυμπανοκρουσίας, ἠθέλαμεν πρό πολλοῦ εἶσθαι εὐδαιμόνες καὶ μεγάλοι, καὶ ζῆ ὡς ἐντὸς ἐπιγείου παραδείσου· πλὴν ὁ πικρὸς ἄδης, εἰς ὃν ἤδη διατελοῦμεν καὶ βασανίζομεθα μαρτυρεῖ ὅλον τὸ ἐναντίον. Τινὲς ἀποδίδουν προσέτι τὴν ἀπελπιστικὴν αὐτὴν θέσιν μας εἰς τὸν θεσμόν κυρίως τῆς γενικῆς ψηφοφορίας. Δὲν ἀρνεῖσθαι ὅτι ἔχει ἴσως καὶ οὗτος μικρά τινα λάθη, ἅτινα ἠδύναντο εὐκόλως νὰ διορθωθῶσιν· ἀλλὰ δὲν συμμερίζομαι καὶ τὴν ιδέαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι κυρίως ὁ αἴτιος τῆς παραλυσίας καὶ τῶν δεινῶν μας· εἴμεθα μᾶλλον ἡμεῖς αὐτοὶ, οἵτινες καὶ τὸν θεσμόν ἐκεῖνον καὶ ἑτέρους νοθεύομεν καὶ διαστρέφομεν, διὰ τῆς παραβιάσεως, τοῦ αἰσχροῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἀτίμου ἀγορᾶς τῶν συνειδήσεων. Ἐὰν ἐννόμως, τιμίως καὶ μὲ σπλάγγνα πατριωτικὰ ἐπολιτευόμεθα, καὶ ἐντούτοις τὰ πράγματα ἔβαινον ἐπὶ τὰ χεῖρω, τότε βεβαίως ὠφείλομεν νὰ ἀπελπισθῶμεν· ἄλλως ἄς μὴ προσάπτωμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν θεσμόν, ὅ,τι μᾶλλον ἀνῆκει εἰς ἡμᾶς. Ἐφ' ἡμῶν δὲ σκεπτόμενοι, καὶ τὸν πολιτικὸν βίον μας παρατηροῦντες, ὁμοιάζοντα ἐν πολλοῖς μὲ ἀλληλομαχίας ἀγρίων φυλῶν ἢ Οὐνῶν καὶ Βανδάλων, ὠφείλομεν νὰ ὁμιλώμεν μετὰ πλειοτέρας συστολῆς περὶ ἐλευθερίας, ἰσώ-

τητος καὶ ἐξευγενισμοῦ τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, καὶ νὰ ἀπαιτῶμεν μετὰ ἥττονος θάρρους σεβασμὸν καὶ δικαιώματα παρὰ τῶν ἀλλοτρίων. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν μελετᾶς ν' ἀποπειραθῆς σήμερον δημοκρατίαν, ἣν προσφύεστερον ἠθέλα μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἀποκαλέσει ἐν τῇ ἐνεστώσει θέσει μας Δ η μ ο π ρ α σ ί α ν.

Ἐν ἐπομένῃ ἐπιστολῇ θείλω συνεχίσει τὰς παρατηρήσεις μου.

Ἐγίαινε καὶ εὐτύχει.



Γ Ν Ω Μ Ι Κ Α

ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΩΣ ΤΟΥ ΑΙΣΧΥΛΟΥ.

(Συνέχεια.)

2. « Τὰ μηδὲν ὠφελούντα, μὴ πόνει μάτην. »

Εἰς πράγματα ἀνωφελῆ, ἢ μὴ δυνάμενα πλέον νὰ διορθωθῶσι, πᾶσα προσπάθεια ἢ θλίψις εἶναι ματαία· εἰς οὐδὲν ἕτερον καταλήγει ἐξαγόμενον, εἰμὴ εἰς καθαρὰν ἀπώλειαν χρόνου, τριβὴν δυνάμεων καὶ βλάβην ὑγείας.

3. « Ἄπαντ' ἐπράχθη, πλὴν θεοῖσι κοίρανεῖν.

» Ἐλευθέρος γὰρ οὔτις ἐστί, πλὴν Διός. »

Εἰς τὸν ἄνθρωπον δύνανται τὰ πάντα νὰ ἐπιτραπῶσιν, ἐκτὸς τοῦ νὰ δεσπόζη ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ ὑπεκφεύγη τὰς διαταγὰς καὶ ἀποφάσεις του, διότι πλὴν τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἄλλος εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀ-

νεξάρτητος. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σχετικαί, καὶ πολλάκις κατανοῦν ἀπλὰ καὶ εὐχησά ονόματα, διότι ἀνδρὸν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως ἑτέρου ἀνθρώπου, ὑπόκειται εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς τύχης καὶ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ὑψίστου. Ὅθεν καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἐκάβην ἐκφράζων δι' ἄλλων λέξεων τὴν αὐτὴν ὀρθὴν ἔννοιαν εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν θνητῶν εἶναι ἐλεύθερος, διότι ἢ εἶναι δούλος τῶν χρημάτων, ἢ τῆς τύχης, ἢ ἐμποδίζεται ὑπὸ τῶν νόμων ἢ τοῦ πλήθους νὰ πράξῃ κατὰ τὴν βούλησίν του.

- « Οὐκ ἔστι θνητῶν, ὅστις ἔστ' ἐλεύθερος,
- » Ἡ χρημάτων γὰρ δούλος ἔστιν ἢ τύχης.
- » Ἡ πλῆθος πόλεως ἢ νόμων γραφαί,
- » Ἐίργουσι χρῆσθαι μὴ κατὰ γνώμην τρόπους. »

4. « Τὴν πεπωμένην δὲ χρῆ
 » Αἴσαν φέρειν ὡς βῆσται γινωσκόνθ' ὅτι
 » Τὸ τῆς ἀνάγκης ἔστ' ἀδήριτον σθένος. »

Οἷονδὴποτε ἐπέλθῃ δεινὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἴτε ἐκ Θεοῦ, εἴτε ἐκ τῆς τύχης, δεφίλει ἀγογγύστως καὶ γενναίως νὰ τὸ ὑποφέρῃ, διότι οὔτε νὰ τὸ ὑπεκφυγῇ δύναται, ὡς δὲν δύναται ν' ἀπαλλαγθῇ ἐκ τῆς ἀνάγκης, τῆς ὁποίας ἢ ἰσχὺς εἶναι ἀκαταπόνητος.

5. « Ἐλαφρὸν, ὅστις πημάτων ἔξω πίδα
 » Ἐχει, περικινεῖν, νοθετεῖν τε τοὺς κακῶς
 » Πράσσοντας »

Ὁ εὐτυχὴς, ὡς καὶ ὁ εὐρισκόμενος ἐκτὸς κινδύνου ἢ δεινῶν, δύναται εὐκόλως καὶ νὰ συμβουλευέσθαι, καὶ νὰ μεταχειρίζωνται ὅπωςδὴποτε τοὺς κακο-

πραγούστας, ἢ νὰ ἐπιπλήττωσιν εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως τοὺς ἀτυχεῖς ἢ τοὺς κινδυνεύοντας, διότι οὐ μόνον ἔχουν ἤσυχον τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ φαντάζονται ἴσως, ὅτι αὐτοὶ δὲν δύναται νὰ ὑποπέσωσιν εἰς παρομοίου εἴδους δυστυχίας ἢ ἀτοπίματα. Ἡ εὐάρεστος θέσις εἰς τὴν διατελοῦν δὲν τοὺς ἀφίνει, φαίνεται, νὰ σκεφθῶσιν, ὅτι ἢ τύχη εἶναι κοινὴ καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον.

6. « Γλώσση ματαία, ζημία προστρέβεται. »
 Ὁ ὑβρίζων ἢ κακολογῶν δωρεὰν καὶ ἀνευ ἀγαθοῦ ἀποτελέσματος, δημιουργεῖ δικαίως εἰς ἑαυτὸν ἔχθρας, καὶ ἀντεκδικήσεις. Ὅθεν εἶπε καὶ ὁ Χίος Ἀρίστων·
 « Οὔτε βαλανίου, οὔτε λόγου μὴ καθάιροντος, ὄφελός ἐστι. »

7. « Ὁργῆς (ψυχῆς) νοσοῦσης εἰσὶν ἰατροὶ λόγοι. »
 Τὸ δραστηριώτερον καὶ ἴσως τὸ μόνον φάρμακον τῆς ὀπωσδὴποτε πασχούσης ψυχῆς, εἶναι ὁ λόγος εἴτε προφορικός, εἴτε γραπτός· αἱ παραμυθητικαὶ καὶ ἐνθαρρυντικαὶ ὁμιλίαι, αἱ σοφαὶ συμβουλαὶ καὶ αἱ πρακτικαὶ παραινέσεις, ὡς καὶ τὰ κατάλληλα βιβλία, δύναται βαθμηδὸν νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἴασιν.

8. « Ταῦτά τοι πλανωμένη
 » Πρὸς ἄλλοτ' ἄλλον πημονὴ προσζάνει. »
 Ἡ δυστυχία οὐδέποτε διαμένει εἰς τὸν μὲν ἢ τὸν δὲ σταθερά· πλανᾶται καὶ αὐτὴ ὡς καὶ ἡ εὐτυχία, καὶ προσκολλάται ἢ συγκατοικεῖ ὡς ἐπιδημικὴ νόσος, πότε εἰς τὸν ἓνα καὶ πότε εἰς τὸν ἄλλον.

9. « Ἄλλ' ἐκδιδάσκει πανθ' ὁ γηράσκων χρόνος. »

Τὸ μάκρος τοῦ χρόνου εἶναι ἡ ἐμπειρία τῶν δρώντων ἀνθρώπων, ἧτις διδάσκει, μορφώνει, συνετίζει καὶ τελειοποιεῖ αὐτούς· ὅθεν ὀρθῶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ καὶ ὁ γενικώτερος καὶ σοφώτερος πάντων διδάσκαλος.

10. « Ὡς τὴ κηδεῦσαι καθ' ἑαυτὸν ἀριστεύει μακρῶ,
» Καὶ μήτε τῶν πλοῦτων διαθρυπτομένων,
» Μήτε τῶν γέννα μεγαλυνομένων,
» Ὅντα χερνήταν ἐραστεῦσαι γάμων. »

Παλαιὸν καὶ σοφὸν γνωμικὸν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς ἀρχαίους, ὅτι ἡ καλῆτέρα καὶ εὐδαιμονεστερα κηδεστεία ἢ ἑτερογενῶν συγγένεια, ἦτον ἢ μετὰ ἴσων καὶ ὁμοίων ἐπισυναπτομένη, καὶ οὐχὶ ἢ μετὰ πτωχῶν ἢ ταπεινῶν ἐξ ἑνός, καὶ ἀλαζόνων πλουσιῶν ἐξ ἑτέρου, ἢ ἐγκαυχομένων εἰς πατραγαθίας. Ὅθεν καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἀνδρομάχην ἀποδοκιμάζει τὰς τοιαύτας ἐπιγαμίας.

« Κακῶν δὲ λέκτρων μὴ πιθυμίαν ἔχειν,

» Μηδ' εἰ ζαπλοῦτος οἴσεται φερνάς δόμοις. »

Ὡς ἀποδοκιμάζει καὶ τοὺς νυμφευομένους κακῆς γυναικὸς πῶλον (κόρην), διότι φέρει πάντοτε μαζῆ τῆς καὶ τὰ μητρῶα ὀνειδῆ· τούτων ἕνεκα συμβουλεύει τὴν ἐξ ἀγαθῆς μητρὸς κόρην.

« Τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι

» Μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν. »

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Σελ. 116 στ. 27. ἀν. στροφιδινεῖται.

ἔξοδόν τῆς, διαρκούσης ἔτι τῆς νυκτός, καὶ νὰ διατάξῃ ἐνταυτῷ τοὺς θυρωροὺς καὶ δορυφόρους του, ν' ἀφήσωσιν αὐτὴν ἐλευθέραν εἰς οἵανδήποτε ὥραν ἤθελον τὴν ἰδὴ ἐξερχομένην· προσέθηκε δὲ ὅτι ἐὰν ἐπληροῦτο ἡ ἐπιθυμία τῆς αὐτῆ, ἤθελε δώσει δι' ἀσπασμάτων χάριν ἀντὶ χάριτος. Ὁ τύραννος εἴτε κατεσκοτισμένος ὑπὸ τῆς μέθης τοῦ πάθους του, εἴτε σαγηνευθεὶς ἐκ τῶν τελευταίων ἐρωτικῶν λόγων τῆς εὐφυοῦς μετημφισμένης Ἐναρέτης, παρεδέξατο εὐαρέστως καὶ ἐξεπλήρωσεν ἀκριβῶς τὰς εὐχὰς τῆς. Ἐνῶ δὲ ἐκεῖνος ἡσχολεῖτο νὰ κλείσῃ ἔσωθεν ἀσφαλῶς διὰ τοῦ μοχλοῦ τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος, ἔδραξεν αὐτὴ τὴν εὐκαιρίαν καὶ λαβοῦσα τὸ ὅποιον εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐσθῆτα ξιφίδιον, ἐκράτει αὐτὸ ὑπὸ τὴν χειρίδα, γραφέντος δὲ τοῦ Πολυφόντου, καὶ πλησιάσαντος αὐτὴν ἐρωμανῶς, τὸ ἔμπηξεν ἀμέσως καὶ λίαν ἐπιτηδείως εἰς τὴν καρδίαν του· τόσον δὲ εὐστοχον καὶ ἐπιτυχῆς ὑπῆρξε τὸ πλῆγμα, ὥστε οὐδὲ κραυγὴν ἀφῆκεν ὁ ἀνόσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἀλλὰ πεσὼν ἄφωνος καὶ πνιγεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου του αἵματος, μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσε. Τότε ἀνοίξας καὶ κλείσας ἐλαφρῶς τὴν θύραν τοῦ κοιτῶνος ὁ Ἀντήνωρ, ἐξῆλθεν ἀνενόχλητος ἐκ τῶν ἀνακτόρων, χωρὶς οὐδεὶς κἄν νὰ ὑποπτευθῇ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου, συσταίνων ἐν ταυτῷ καὶ εἰς πάντας τὴν σιωπὴν, ὅπως μὴ ταραττωσι τὸν ὕπνον αὐτοῦ. Ἦδη προχωρεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν φίλων πρὸς τὰς φυλακὰς εἰς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἀρισταγόρου, παρακολουθούμενος καὶ ἀνευφημούμενος ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος καὶ ὑπὸ ἱκανοῦ πλήθους, πρὸς τὸ ὅποιον ἐν ἀκαρεῖ διεδόθη τὸ αἶσιον καὶ ἡρωϊκὸν ἀνδραγαθήμα. Μετ' οὐ πολὺ θέλουσι ἀφιχθῆ ἀπαντες ἐνταῦθα. Ἐγὼ ὅστις ἐγνώριζον τὴν ἐδῶ ἔλευσίν σας, ἐπρόδρα-

μον μετὰ σπουδῆς, ὅπως σὰς ἀναγγεῖλω τὴν εὐφρόσυνον ἀγγελίαν.

Παν. Ἄς δοξάσωμεν τοὺς θεοὺς, ἃς ὑμνήσωμεν τὸ μέγιστον αὐτῶν κράτος, ἃς ἀναπέμψωμεν εὐχαριστηρίους εὐχὰς πρὸς τὸν Ὑψίστον τοῦ Αἴνου θεόν, καὶ τὴν πάνσεπτον αὐτοῦ κόρην, τὴν ἀειπαρθένον Ἄρτεμιν. Ὁ Πολυφόντης δὲν ὑπάρχει πλέον, ἔπεσεν, ἔπεσε διὰ τοῦ τυραννοκτόνου ξίφους τοῦ Ἀντήνορος. Ἡ προστασία καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν Θεῶν, ἀνέδειξαν αὐτὸν νικητὴν καὶ σωτῆρα· ἡ πατρίς ἠλευθερώθη· ἡμεῖς ἀπηλλάγημεν· αἱ ἀγωνίαι, οἱ σπαραγμοὶ, καὶ τὰ πικρὰ δάκρυα παρῆλθον, μετετρέπησαν αἴφνης εἰς δάκρυα χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης. Εὐφράνθητι καὶ σὺ καὶ ἀγάλλου πνοῆ τοῦ βίου μου, παλμὲ τῆς καρδίας μου, Ἐναρέτη· ὁ γενναῖος ἀδελφός σου ἐχρημάτισεν ὁ σωτήρ σου· ἀπέδωκεν εἰς τὴν πρὸ μικροῦ ζοφερὰν ὄψιν σου τὴν στίλβουσαν φαιδρότητα, καὶ εἰς τὰ μαραμμένα χεῖλη σου τὸ νυμφικὸν μειδίαμα· ἀπεχωρίσθης ἐξ αὐτοῦ διὰ λυγμῶν καὶ θρήνων, ἤδη θέλεις τὸν ὑποδεχθῆ μετὰ τοῦ ἀξίου τῆς διασωθείσης τιμῆς καὶ εὐαισθήτου καρδίας σου νυμφίου, δι' ἀσπασμῶν χαρᾶς καὶ στεφάνων νίκης.

Ἐν. Κόραι Κεφαλληνίδες, καὶ σὺ προσφιλεστάτη μου Μαῖα, δράμετε ταχέως εἰς τὸν οἶκον, μετακομίσατε τὰς διὰ τὸν Ὑμέναιον συλλεγείσας μυρσίνας, καὶ τὰ ἀνοδοῦχα κἀνιστρα, δρέψατε καὶ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἄλλους χλωρὰν δάφνην, ἵνα πλέξωμεν τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης στέφανον, καὶ θέσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ νικητοῦ καὶ ἥρωος τῆς Κεφαλληνίας. Ὁ θρίαμβός του εἶναι κοινός, εἶναι θρίαμβος καὶ ἡμῶν καὶ ἀπάσης τῆς χώρας. Τιμῶντες τὸν ἥρωα, τιμῶμεν τὴν πατρίδα.

Χο. Ἐλαβε τέλος τὰ ἀντίποινα τῶν πράξεών του ὁ παρθενοκτόνος Πολυφόντης· εὔρε δίκην εἰς τὸ ἀνδρικὸν τοῦ Ἀντήνορος ξίφος· ἃς στήσωμεν χορὸν παρθενικόν, ἄδουσαι καὶ ἀγαλλόμεναι εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος, τὴν σωτηρίαν τῶν παρθένων, καὶ τὴν στέφανηφορίαν τοῦ εὐτυχοῦς καὶ καλλινίκου ἀνδρός.

Σ Κ Η Ν Η ΙΓ'.

Αἰ ζῆθεῖσαι, ὁ Ἀντήνωρ, ὁ Ἀρισταγόρας καὶ λαὸς Κεφαλλήνων, ἀνευφημῶν μακρόθεν καὶ παύων εἰσερχόμενος εἰς τὴν σκηνήν.

Ἄντ. Χαῖρε σεβαστῆ μου μήτηρ! Καὶ σὺ φιλιτάτη μου ἀδελφῆ χαῖρε! Χαίρετε παρθένοι Κεφαλληνίδες! Καὶ σεῖς, καὶ ἡ πατρίς, καὶ ἅπαντες θέλομεν εἰς τὸ ἐξῆς ἀναπνεῖ ἀσφαλεῖς, τὴν ὁποίαν πρὸ τοσούτου χρόνου ἐστερήθημεν γλυκυτάτην τῆς ἐλευθερίας αὔραν. Ὁ δι' ἀπάτης καὶ δόλου στερήσας ἡμᾶς, καὶ μαιίνων πᾶν ἀγνόν καὶ τίμιον, κατῆλθεν ἤδη εἰς τὰ ἀναύγητα τοῦ Πλούτωνος κράτη. Ἴδου αἱματωμένον τὸ τυραννοκτόνον ξίφος, τὸ ὁποῖον διεπέρασε τὴν καρδίαν του.

Παν. Χαῖρε καὶ σὺ νικηφόρε Ἀντήνωρ, ἄξιε τῶν πόνων καὶ τῶν φροντίδων μου γόνε! Δός μοι ν' ἀσπασθῶ τὴν ἥρωϊκὴν χεῖρα, ἥτις καὶ ἡμᾶς καὶ τὴν πατρίδα ἠλευθέρωσεν.

Ἐν. Γενναῖε καὶ καλλίνικε ἀδελφε, καύχημα τοῦ Ἴππομεδοντείου οἴκου, ἀριπρεπὲς τῆς Κεφαλληνίας βλάστημα, πρόσδεξαι ἀντάξιον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου κόσμημα, τὸν ἀγθινὸν τοῦτον στέφανον, ὃν παρθένοι

Κεφαλληνίδες ἔπλεξαν μετ' ἐμοῦ, ὡς ἐλάχιστον δείγμα ὀφειλομένης τιμῆς πρὸς τὸν σωτῆρα αὐτῶν, καὶ ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος.

Ἄντ. Εὐτυχιστάτη μου Ἐναρέτη, αἱ τιμαὶ αὐταὶ δρῶνται μᾶλλον εἰς τοὺς Θεοὺς· ἐγὼ φονεῶν τὸν τύραννον δι' ἔργων καὶ οὐχὶ διὰ λόγων, οὐδὲν ἄλλο ἐχρημάτισα, εἰμὴ ἀπλοῦν ὄργανον καὶ ὑπηρέτης αὐτῶν. Εὐχομαι δὲ μόνον νὰ μὴν ὑποπέσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ πατρίς ὑπὸ τὸ βᾶρος τοιούτων δεινῶν δοκιμασιῶν, ἀλλὰ τηροῦσα μετὰ πλειοτέρας ζηλοτυπίας, τὸ ὀποῖον ἀνεκτῆσατο πολύτιμον τῆς ἐλευθερίας δῶρον, ν' ἀπολαμβάνῃ ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐτυχίᾳ καὶ τὰ ἀνεκτίμητα αὐτοῦ εὐεργετήματα.

Ἐν. Καὶ σὺ ἀξίε τοῦ ἀδελφοῦ μου πιστὲ φίλε καὶ κηδεστὰ Ἀρισταγόρα, δέξαι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου τὸν ἕτερον τοῦτον στέφανον, ὡς τεκμήριον ἀπονεμομένης δικαιοσύνης εἰς συνεταῖρον καὶ συναγωνιστὴν ἐν τῷδε τῷ ἀξιαγάστῳ ἀνδραγαθήματι.

Ἄρ. Εὐγνωμονῶ καὶ πρὸς σὲ τῆς σεβαστῆς Πανόπης, ἐντιμὲ κόρη, καὶ πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς Κεφαλληνίας παρθένους· πλὴν τὰ δείγματα τῆς τιμῆς καὶ δόξης ὀφείλονται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἥρωα, ὅστις ἠτύχησε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν χώραν ἀπὸ τὸ καταμαστιζόν αὐτὴν τέρας. Μόνον εἰς ἐμὲ εὐπρόσδεκτον καὶ ἀνεκτίμητον γέρας μετὰ τὸν φόνον τοῦ τυράννου, εἶναι ἡ δεξιὰ τῆς ἀγνῆς παρθένου, ἥτις θέλει ἀποκαταστήσει καὶ πανευδαίμονα ὅλον τὸν βίον μου.

ΧΟΡΟΣ.

ΣΤΡΟΦΗ Α΄.

Χαῖρε, χαῖρε, Κεφαλλήνων
Ἢ πατρίς, γενναίων γόνων,

Ἐραστῶν ἐθνικῆς δόξης,
Καὶ τιμῆς καὶ ἐλευθερίας!
Χαῖρε γῆ τυραννοκτόνων.
Τὸν ζυγὸν αἰσχρᾶς δουλείας
Τὰ μεγάθυμά σου τέχνα,
Δὲν ἀνέχονται νὰ φέρουν.
Χαῖρε χώρα τῶν ἀνδρείων
Ἄπογόνων τοῦ Κεφάλου!
Τῶν ὀρέων σου ἡ αὔρα
Ἄποπνέ' ἐλευθερίαν.

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ Α΄.

Καὶ σὺ Ἀντήνορ, χαῖρε καὶ τέρπου,
Βλάστημα νέον Κεφαλληνίας,
Ἄνδρῶν ἠρώων τιμὴ καὶ κλέος.
Σὺ τῆς πατρίδος σωτῆρ ἐφάνης,
Καὶ τῶν παρθένων καὶ μελλονύμφων
Τοὺς Ὑμεναίους, ἀπὸ τὰ αἰσχη
Τῆς τυραννίας ἐλευθερόνεις.
Τώρα δικαίως χεῖρες σὲ στέφουν
Κι' ἀποθεόνουν καλλιπαρθένων.
Δάφνη ἀγῶνος ὑπὲρ πατρίδος,
Τιμῆς, ὀρησκείας καὶ ἐλευθερίας,
Στέφανος εἶναι ἀθανασίας.

ΣΤΡΟΦΗ Β΄.

Ἀντιλήπτορες τῆς νήσου,
Θεὲ Ὑψιστε τοῦ Αἴνου,
Καὶ σὺ Ἄρτεμι παρθένα,
Ὑμνον δόξης αἰωνίου
Καὶ τιμῆς καὶ ἐγκωμίων,
Εὐγνωμόνως σὰς προσφέρει

Ὁ λαὸς τῶν Κεφαλλήνων,
 Τοῦ Ἀντήνορος τὸ ξίφος,
 Ἦτο βέλος τῆς παρθένου,
 Κεραυνὸς τοῦ Αἰνησίου,
 Φονικὰ εἰς τὴν καρδίαν
 Τοῦ τυράννου Πολυφόντου.

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ Β'.

Τ' Ἀρισταγόρου καὶ Ἐναρέτης
 Τῶν μελλονύμφων καὶ τῆς Πανόπης,
 Αὐγὴ ῥοδόχρους καὶ μειδιῶσα
 Χαρὰς χαρίτων ἤδη ἀνατέλλει.
 Ὕμνον θαλάμου Ἐπιτυμφίου,
 Τιμίων γάμων προετοιμάζει.
 Μέλος ἀσμάτων καὶ ἀρμονίας
 Τὸ σεπτὸν ζεῦγος θὰ συνοδεύη.
 Κρήνα καὶ ῥόδα, χλωραὶ μυρσίνας,
 Θὰ περιστέφουν τὰς κεφαλὰς των.
 Χαῖρ' Ἐναρέτη κάλλος παρθένων·
 Ἀρισταγόρα, θὰ ἦσ' εὐδαίμων.

ΣΤΡΟΦΗ Γ'.

Ὁ λαὸς τῶν Κεφαλλήνων,
 Ὅλος ἔνθους καὶ εὐγνώμων,
 Τὸν Ἀντήνορα δικαίως,
 Ἀπὸ τοῦδ' ἀναγορεύει
 Κι' ἐπιστέφει Ἠγεμόνα·
 εἶν' τὸ ἄθλον τοῦ ἀγῶνος,
 Καὶ τμηὴ προσφερομένη
 εἰς εὐκάρδιον πολίτην,
 Ἐραστὴν ἐλευθερίας,
 Τολμηρὸν τυραννοκτόνον.

Ἦ πατρὶς ὀφείλει πάντα
 τοὺς γενναίους ν' ἀνταμείβῃ.

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ Γ'.

Καὶ τῆς ἀρίστης καλλιπαρθένου,
 τῆς Ἐναρέτης τὸ σεμνὸν ἦθος,
 τὸ θεῖον κάλλος καὶ τὴν ἀνδρίαν,
 θέλει ἡ πόλις τὰ ἐγχαράξει.
 Μὲ χαρακτῆρας χρυσοῦς εἰς στήλην,
 πρὸς αἰωνίαν τιμὴν καὶ δόξαν
 τῆς ἀγνοκόρης καὶ τῆς πατρίδος.
 Καὶ ἤδη πρώτην ἔς τὰς Ἱερείας
 ὄλης τῆς νήσου τὴν ἀναγράφει.
 Καὶ εἰς τοῦ δήμου τὰς πανηγύρεις
 τὴν πρώτην εἶδραν θέλει κατέχει.
 Ἄξια ἄθλα τῶν ἀρετῶν τῆς.

ΕΠΩΔΟΣ.

Ἦ τύχη καθίζει
 εἰς λίθον στρογγύλον,
 τυφλὴ καὶ γυρίζει
 τροχὸς ὡς εἰς μύλον.
 Καὶ μόλις στηρίζῃ
 τινὰ κι' ἀνυψόνη.
 Ἐξαίφνης κρημνίζει
 αὐτὸν καὶ γυμνώνει.
 Ἄν ἄλλον θωπεύῃ
 τιμᾶ ἢ δοξάζῃ·
 κατόπιν φονεύει,
 κι' αἰσχρῶς ἀτιμάζει.

Τιμῆς δὲν σαλεύει
Κι' ἀξίας τὸ κτήμα·
Τὰ ἄλλα δεσμεύει
Ἐν ἀράχνης τὸ νῆμα.

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ Γ'. ΠΡΑΞΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ.

Π. Κ. Κ.